

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Románová trilogie Radky Denemarkové

Novels trilogy of Radka Denemarková

Bakalářská diplomová práce

Aneta Michalcová

Česká filologie – Obecná lingvistika a teorie komunikace

Vedoucí práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a zdroje jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis autorky práce

Mé poděkování patří vedoucímu diplomové práce doc. Mgr. Eriku Gilkovi, Ph.D., za poskytnutý čas a odborné vedení.

Obsah

ÚVOD	5
1. RADKA DENEMARKOVÁ	6
1.1. DÍLO	7
2. A JÁ POŘÁD KDO TO TLUČE	9
2.1. KOMPOZICE, JAZYKOVÁ ROVINA TEXTU	10
2.2. DĚJ	11
2.3. POSTAVY	12
2.4. VYPRAVĚČ	14
2.5. ČASOPROSTOR	14
2.6. RECEPCE DÍLA	15
3. PENÍZE OD HITLERA	17
3.1. KOMPOZICE, JAZYKOVÁ ROVINA TEXTU	17
3.2. DĚJ	18
3.3. POSTAVY	20
3.4. VYPRAVĚČ	23
3.5. ČASOPROSTOR	23
3.6. RECEPCE DÍLA	25
4. KOBOLD	27
4.1. KOMPOZICE, JAZYKOVÁ ROVINA TEXTU	27
4.2. DĚJ – <i>Přebytky něhy. O vodě.</i>	28
4.3. DĚJ – <i>Přebytky lidí. O vodě.</i>	29
4.4. POSTAVY – <i>Přebytky něhy. O vodě.</i>	30
4.5. POSTAVY – <i>Přebytky lidí. O ohni.</i>	32
4.6. VYPRAVĚČ – <i>Přebytky něhy. O vodě.</i>	32
4.7. VYPRAVĚČ – <i>Přebytky lidí. O ohni.</i>	33
4.8. ČASOPROSTOR – <i>Přebytky něhy. O vodě.</i>	33
4.9. ČASOPROSTOR – <i>Přebytky lidí. O ohni.</i>	33
4.10. RECEPCE DÍLA	33
5. VZÁJEMNÁ KOMPARACE DĚL	36
ZÁVĚR	38
ANOTACE	39
RESUMÉ	40
POUŽITÁ LITERATURA	41
SEZNAM POUŽITÝCH PŘÍLOH	44

ÚVOD

Radka Denemarková, narozená v šedesátých letech 20. století, patří k nejvýznamnějším spisovatelkám současné české literatury. Svědčí o tom jistě i fakt, že je trojnásobnou držitelkou prestižní literární ceny Magnesia Litera. Poetika její tvorby je charakteristická vysokou mírou jazykové stylizace a expresivity. Kompozice děl je mnohvrstevnatá a umožňuje tak bystrému čtenáři odhalovat skryté významy a motivy. Častým tématem autorčiny prozaické tvorby se stává reflexe současné společnosti se zájmem zaměřeným především na její problémy. Mezi tyto můžeme zařadit odmítnutí tradičních životních hodnot a následné utváření si vlastní reality; střet přítomnosti s minulostí, která s sebou přináší křivdy a nevyřízené účty; lidskou touhu ovládat, ale i milovat a být milován; nebo nejružnější formy násilí, kterého se na nás dopouštějí ostatní, a také toho, kterého se na sobě dopouštíme my samy.

Předkládaná bakalářská diplomová práce se bude zabývat románovou tvorbou Radky Denemarkové, konkrétně její volnou trilogií o 20. století střední Evropy, kterou tvoří autorčiny romány *A já pořád kdo to tluče* (2005), *Peníze od Hitlera* (2006) a *Kobold* (2011). Práce si dává za cíl literárněvědnou analýzu jednotlivých titulů a posléze jejich závěrečnou komparaci, která by měla ilustrovat celkovou poetiku prozaického díla Radky Denemarkové. Motivací k výběru tématu a následnému sepsání této práce byl velmi hluboký čtenářský dojem zanechaný po přečtení románu *Kobold*.

Práce nejprve seznámí s osobností spisovatelky Radky Denemarkové a krátce představí její dosavadní literární dílo. Dále přistoupí k samotné literárněvědné analýze jmenovaných uměleckých textů. Jednotlivé tituly budou nejprve stručně představeny a obecněji charakterizovány zejména s ohledem na hlavní tematiku. V analytické části se bude práce zabývat nejprve kompozicí a jazykovou rovinou textu. Dále nastíní děj, svou pozornost obrátí na postavy, vypravěče a časoprostor. V neposlední řadě si povšimne také soudobé recepce díla. Ve třetí části práce přistoupí k souhrnné komparaci děl. Zde by se měl odrazit celkový charakter poetiky prozaické tvorby Radky Denemarkové.

1. RADKA DENEMARKOVÁ

Radka Denemarková je česká spisovatelka, prozaička, literární historička, scenáristka, překladatelka a dramaturgyně. Narodila se 14. března 1968 v Kutné Hoře. Společně s dětmi, starším synem Janem a mladší dcerou Ester, žije v Praze.

Po absolvování gymnázia v Kolíně pokračovala ve studiu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1986–1992), kde si zvolila kombinaci oborů germanistika–bohemistika. Během doktorského studia působila na katedře germanistiky na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE (1992–1995) a zároveň na katedře české literatury FF UK (1992–1997). Na katedře české literatury FF UK v roce 1997 získala titul Ph.D. (*Sémiotická problematika dramatisací*).

Byla zaměstnána jako vědecká pracovnice v Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR (1998–2004). Zde působila v oddělení literatury 20. Století a autorsky se podílela na *Slovníku spisovatelů po roce 1945* a *Dějínách české literatury po roce 1945*. Současně pracovala jako lektorka a dramaturgyně pražského Divadla Na zábradlí, kde měla v roce 2010 premiéru její autorská divadelní hra *Spací vady*. Jako překladatelka a spisovatelka na volné noze se živí od roku 2004. V letech 2010–2014 vyučovala tvůrčí psaní na Literární akademii Josefa Škvoreckého (dnes International ART CAMPUS Prague).

V roce 2007 Denemarková v rámci tvůrčího stipendia absolvovala měsíční pobyt v německém Wiesbadenu. Po dobu svého pobytu si vedla deník, který nazvala *S Deborah za zády* a který je veřejně přístupný on-line.¹ O rok později v rámci tvůrčího stipendia zavítala do Berlína. V roce 2010 se vydala do rakouského Grazu, v roce 2011 navštívila německý Usedom a naposledy v roce 2014 pobývala ve městě Škocjan ve Slovinsku. V září 2017 se pak stala čestnou spisovatelkou města Graz.²

Svémi recenzemi, eseji, studii a články pravidelně přispívá do řady různorodých periodik, jako jsou Tvar, Právo, Literární noviny a Česká literatura. Příležitostně publikuje v Respektu a nakladatelství Mladá fronta jí vyšlo několik knižních doslovů. Vedle českých periodik se některé její texty objevily také v zahraničních periodikách, obzvláště v německojazyčných zemích.

Jako scenáristka se podílela na několika televizních scénářích k dokumentárním filmům z cyklu *Česká divadelní režie* (Česká televize) – *Evald Schorm; Alfréd Radok; Emil František Burian; Jindřich Honzl; Změnit gravitaci; Tři*

¹ Z deníku spisovatelky Radky Denemarkové. *Pražský literární dům* [online]. 2008 [cit. 2018-01-23]. Dostupné z: <http://www.literarnidum.cz/?page=detail&id=33-z-deniku-spisovatelky-radky-denemarkove>

² Radka Denemarková – “nová” čestná spisovatelka města Graz 2017/2018. *Radka Denemarková* [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné z: <http://denemarkova.cz/radka-denemarkova-nova-cestna-spisovatelka-mesta-graz-20172018/>

strážníci, Voskovec, Werich, Ježek spolu a Blázen jsem ve své vsi. Spolupracovala také na scénáři dokumentu *40 let festivalu Zlatá Praha*.

Překladatelská činnost Radky Denemarkové spočívá především v německých překladech. Přeložila několik knih Herty Müller, jmenovitě *Cestovní pas, Rozhoupaný dech, Srdce bestie a Nížiny*. Za překlad knihy *Rozhoupaný dech* získala v roce 2011 cenu Magnesia Litera v kategorii překladová kniha a za překlad knihy *Srdce bestie* Výroční cenu nakladatelství Mladá fronta za rok 2011. Vedle knih Herty Müller přeložila také knihu Michaela Stavariče *Mrtvorozená Eliška Frankensteinová* a knihu Pascala Merciera *Lea*, řadu esejů a divadelních her. Podílela se na katalogích k výstavám *Ema Destinová* a *Loutkový kabaret Freda Schneckengergera*.

1.1. DÍLO

Do literatury Denemarková vstoupila v roce 1998 s odborně zaměřeným textem *Sám sobě nepřítelem*, monografií věnovanou významnému českému divadelnímu a filmovému režisérovi Evaldu Schormovi.

Další tvorbu představila až o sedm let později. V roce 2005 vyšel v nakladatelství Petrov v Brně román z divadelního prostředí *A já pořád kdo to tluče*. Za titul získala cenu v rámci Evropského festivalu románových prvotin (Europäisches Festival des Debütromans) v Kielu. Kniha je doplněna fotografiemi Evy Fuky a doslovem Michala Jareše. Titul vyšel v několika cizojazyčných vydáních.

O rok později autorka přišla se svým dosud nejúspěšnějším románem *Peníze od Hitlera*. Za zpracování hořkého osudu českoněmecké židovky Gity Lauschmannové byla několikrát oceněna. V roce 2007 získala cenu Magnesia Litera za prózu roku, o dva roky později byla nominována na polskou literární cenu Angelus a v letech 2011 a 2012 již zahraniční literární ceny získala. Nejprve byla oceněna německými literárními kritiky v rámci Usedomské literární ceny (Usedomer literaturpreis) a posléze cenou Georga Dehia (Georg-Dehio-Buchpreis). Titul vyšel v nakladatelství Host a stejně jako autorčina prvotina je doplněn fotografiemi Evy Fuky. V roce 2010 se dočkal stejnojmenné dramatisace na scéně Švandova Divadla na pražském Smíchově, kde ji uvedl režisér Michal Lang.

Smrt, nebudeš se báti, aneb příběh Petra Lébla je dokumentární román, který vyšel v roce 2008 opět v nakladatelství Host, jako již téměř všechny další tituly. Text vznikl několik let a pojednává o životě a díle divadelního režiséra, scénografa, herce a uměleckého šéfa Divadla Na zábradlí. Též vypovídá o době, ve které Petr Lébl žil, tedy o přelomu 20. a 21. století. Tímto počinem si Denemarková v roce 2009 vysloužila již druhou cenu Magnesia Litera, tentokrát za nejlepší knihu v kategorii publicistiky. V téže roce byla kniha nominována na cenu Josefa Škvoreckého.

Dvojromán z roku 2011 nese název *Kobold. Přebytky lidí / Přebytky něhy*. Spojuje dva příběhy, které jsou reprezentovány protikladnými přírodními živly – vodou a ohněm. Stejně tak kontrastují ústřední témata lásky a násilí. Próza pokládá otázku, jak člověka formuje rodina a prostředí, do kterého se narodil. *Kobold* volně navazuje na tituly *A já pořád kdo to tuče* a *Peníze od Hitlera*, společně tvoří trilogii o 20. století střední Evropy. Ještě v témže roce byla próza nominována na Cenu Josefa Škvoreckého a třikrát uveden v anketě Lidových novin Literární událost roku 2011. O rok později byl také nominován na cenu Česká kniha.

Divadelní hra *Spací vady* měla premiéru v roce 2010 na prknech pražského Divadla Na zábradlí. Knižně pak vyšla o dva roky později. Jedná se o drama pro tři herečky. Ve společné domácnosti se zde ocitají prozaička Virginia Woolfová, básnička Sylvia Plathová a milionářka Ivana T. Každá z postav odhaluje tu část svého života, která měla zůstat skryta. Hra byla inscenována ve zkrácené verzi, zatímco knižní vydání podává její text v úplnosti. Knihu doprovázejí fotografie Bohdana Holomíčka pořízené přímo na inscenaci Divadla Na zábradlí.

Posledními vydanými počiny jsou tituly *My 2* a *Příspěvek k dějinám radosti*, oba z roku 2014. Jako literární předloha pro stejnojmenný film režisérky Slobodanky Radun posloužil text *My 2*. Vypráví příběh dvou lidí – Emy, která utíká ze svého manželství, a homosexuálně orientovaného kadeřníka Tonyho. Vyšel ve vydavatelství Mladá fronta. V románu *Příspěvek k dějinám radosti* spisovatelka jako ústřední motiv využívá téma znásilnění. Za smrtí muže stojí tři ženy jakožto samozvané vykonavatelky spravedlnosti. Text si klade otázku, kolik násilí a válek musí člověk vytrpět, aby jej to polidštilo. V kontrastu s násilím a utrpením vystupuje potřeba doteků a lásky. V roce 2014 byla próza uvedena v anketě Lidových novin Literární událost roku a o rok později získala nominaci na cenu Česká kniha.

V současné době autorka ve spolupráci s nakladatelstvím Host připravuje nový titul *Hodiny z olova*. Jedná se o román inspirovaný autorčiným pobytem v Číně a jeho vydání je plánováno na listopad 2018.³

Prozaická tvorba Radky Denemarkové je plná skrytých významů, které se vnímavému čtenáři postupně rozkrývají. Příběhy jsou nasycené napětím a tajemnem. Skrze nahlížení do světů hlavních hrdinů reflektují soudobou společnost plnou strachu, slabosti, touhy ovládat, ale i milovat. Typická je výrazná jazyková stylizace.⁴

³ *Hodiny z olova*. Nakladatelství HOST [online]. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/nakladatelstvi/pripravujeme/hodiny-z-olova-1436>

⁴ Kapitola vychází ze Slovníku české literatury po roce 1945, heslo „Radka Denemarková“ (*Slovník české literatury po roce 1945* [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1376&hl=radka+denemarkov%C3%A1> +) a z oficiálních stránek autorky (*Radka Denemarková* [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné z: <https://denemarkova.cz/>)

2. A JÁ POŘÁD KDO TO TLUČE

Román *A já pořád kdo to tluče* je prozaický debut Radky Denemarkové z roku 2005. Autorka tímto dílem z divadelního prostředí rozšířila své již tak velmi široké spektrum tvůrčí působnosti. Název titulu je motivován dětskou říkankou. Původně nevinné básničky v modifikované drsnější ač „pravdivější“ podobě, která má odhalovat skutečnou podstatu drsného světa bez příkras, protínají celý text. Jsou vysoce expresivní a nezřídka až vulgární.⁵ Román byl přeložen do slovinštiny a maďarštiny.

Román nese podtitul „temná komedie“ a na obálce se píše, že se jedná o „jurodivý, groteskně napínavý příběh“.⁶ Čtenáře prostředím divadelních prken provázejí především hlavní postavy výstřední a nevídaně talentované dramatičky Birgit Stadtherrové a uznávaného divadelního režiséra Petra Bucha. Ten přijíždí do Prahy, aby zde nastudoval Birgitinu hru. K tomu jej přiměla jediná věta, kterou autorka použila: „Chci vědět, co dělal tvůj otec, muž jménem Ralf Buch, za války.“ Buch je posedlý touhou osobně se setkat s Birgit, k setkání však nikdy nedojde.

Reálný svět je připodobňován k divadlu, v němž každý ztvárňuje svou roli a utváří si vlastní svět. Na pozadí zasněžené Prahy se postupně odhalují nejintimnější tajemství a prožitky, staré křivdy a neschopnost plně existovat v soudobé společnosti. Kam tato zamotaná spleť vztahů vůči ostatním lidem, ale především vztahu k sobě samému, může vyústit, vystihují slova postavy Petra Bucha: „V životě je to stejné jako na divadle [...] S postupujícím věkem ubývá rolí, které člověk může hrát.“⁷

V textu se objevuje motiv toho, jak nás předurčuje rodina a prostředí, do kterého se narodíme: „Jak se pozná dobrý, kvalitní rodič? Že vytuší směr, nepřekáží, nebrzdí, umetá cestu? Jaká musí být úzkost takové nepřipravené bytosti, která od narození tuší, ale nemůže čelit náporu nečitelných a zákeřných sil, třeba i cizích, odtazitých a nebezpečných, které nabourávají osobnostní celistvost, zpochybňují smysl existence samé, nahlodávají sebevědomí a podetínají jednu jistotu za druhou?“⁸ Novinový titulek o dvanácti násilnících, kteří zneužili a zabili dvanáctiletého chlapce, nad kterým se znepokojuje jedna z postav,⁹ zase dokládá motiv násilí páchaného na dětech. Ústředním motivem textu však zůstává vyrovnání

⁵ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-5054-0. S. 159

⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tluče: (temná komedie)*. Praha: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5.

⁷ Tamtéž. S. 154.

⁸ Tamtéž. S. 89.

⁹ Tamtéž. S. 105.

se se životem a spíše neschopnost vyrovnat se se svou vlastní existencí: „Byla srovnaná sama se sebou. I se smrtí. Ale se životem ne.“¹⁰

2.1. KOMPOZICE, JAZYKOVÁ ROVINA TEXTU

Samotnému textu předchází dedikace „třem výjimečným ženám“: Ester Denemarkové, Mileně Honzíkové a Lence Michlové. Dále příběh uvádí citáty Milana Machovce, Günthera Eicha, Johannese Urzidila a Jana Procházky.

Román je rozdělen na sedm kapitol pojmenovaných *Prolog, Leden, Únor, Březen, Duben, Květen* a *Epilog*. Jednotlivé kapitoly jsou uvedeny modifikovanými dětskými básničkami, které zároveň protínají celý text. Každou kapitolu doprovází celostránková černobílá fotografie Evy Fuky (fotografie Evy Fuky zdobí také obálku), jejichž soupis společně s poděkováním za zapůjčení fotografií se nachází na konci knihy. Poslední kapitolu tvoří doslov Michala Jareše nazvaný *Je hra hrou hře?*

Jak uvádí *Panorama české literatury po roce 1989*, autorka v této próze prostřednictvím expresivity, vulgárnosti a značné stylizace využívá „estetiku hnusu“, která je typická pro mnohá její díla.¹¹ Pro Denemarkovou je velmi charakteristické využití elipsy. Pracuje s krátkými a úsečnými větami, které často evokují ponurou atmosféru, ve větných celcích je častá absence přísudků. Takovýto charakter má už její románový debut: „Ztěžklost a únava. Seděla v tramvaji. Hlavu v přiléhavé, háčkované čepici opřenou o špinavé sklo. Zatažený, těžký, umorovaný den. Lednové bezčasí. Jako by toho dne slunce ani nevyšlo. Ospalý svět, permanentní zívání. Naproti seděl mohutný mladý muž. Spal.“¹²

V textu jsou hojně užity modifikované dětské básničky. Jejich upravená podoba, která nezřídka vyznívá až brutálně, má podávat nezakreslený obraz o každodenní realitě: „Jeden krůček, druhý krok, – už budu mít první rok. – Až bude těch roků pět, – zasviní mě celý svět.“¹³ „Utíkej, Káčo, utíkej, – honí tě smilník divokej. – Káča utíká, co může, – smilník ji brzy přemůže.“¹⁴

Originální jazyk Radky Denemarkové je těžko uchopitelný. Hojné užití vulgarismů, přirovnání a adjektiv podtrhuje celkově temnou atmosféru díla. Ta se také odráží v četných popisech vnitřních světů a myšlenkových pochodů protagonistů. Svou roli sehrává i užitá přímá řeč jak v monologích, tak v dialogích. Sama autorka se o svém jazyce vyjadřuje takto: „Pracuji s ‚realitou‘ slov, zkouším,

¹⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tluče: (temná komedie)*. Praha: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5. S. 106.

¹¹ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-5054-0. S. 159.

¹² DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tluče: (temná komedie)*. Praha: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5. S. 19.

¹³ Tamtéž. S. 51

¹⁴ Tamtéž. S. 96

co čeština umí, hnětu ji jako sochař hlínu. Volím jazyk, který se nevzpírá srozumitelnosti, ale také specifický jazyk konkrétního příběhu, jazyk tématu.“¹⁵

2.2. DĚJ

Úvodní kapitola *Prolog* je jakýmsi pohledem do budoucnosti (prolepse) a zachycuje premiéru divadelní hry, jejíž autorkou je Birgit Stadtherrová a režisérem Petr Buch. Ani jeden z nich není na premiéře přítomen.

V kapitole *Leden* přijíždí Buch do Prahy a chce se setkat s Birgit, k setkání však nedojde. Střídá se děj zachycující Buchovu a Birgitinu současnost. V závěru kapitoly se čtenář poprvé seznamuje s větou „Chci vědět, co dělal tvůj otec, muž jménem Ralf Buch, za války.“, která se dále prolíná celým textem. Buch zde vzpomíná na svůj rozhovor s Birgitinou matkou z roku 1950.

V *Únoru* začíná režisér Buch zkoušet divadelní hru. Vzpomíná na to, jak znásilnil Birgitinu matku, i na svého otce. Birgit zase vzpomíná na matku plnou zlosti a mlčenlivého otčima.

V další kapitole *Březen* se Buch téměř setká s Birgit. Vyžádá si od dramaturgyně Klamové její adresu a vydá se k ní domů. Než však zazvoní, udělá se mu nevolno a je odvezen nemocnice. Birgit jde zrovna ve stejnou chvíli ven koupit noviny a vidí jej ležet na ulici, aniž by tušila, o koho se jedná. Buchovi se na chvíli podaří s Birgit spojit telefonicky. Ona však netuší, že mluví s ním, a položí telefon. Buch chce spáchat sebevraždu, když nabude dojmu, že nic, co dělá, nedává smysl. Birgitina sestra Johanka mu však úmysl spáchat sebevraždu rozmluví.

Kapitola *Duben* je poměrně krátká a zachycuje situaci, kdy tiskem proběhne zpráva o chystané inscenaci hry Birgit Stadtherrové režírované Petrem Buchem.

Květen začíná informací o smrti Birgit, když je zmíněn její pohřeb. Nastíněno je i to, jak se s Birgitinou smrtí vyrovnává sestra Johanka a jak se loučí dramaturgyně Klamová. Čtenář zde také nahlíží do Birgitiných osobních deníků, ve kterých je cítit obrovská míra osamělosti a vnitřní bolesti, která ji nakonec zabila. Deníky končí zápisem z dubna.

Epilog pak zachycuje smrt Petra Bucha. Zemřel při zkoušce v divadle po záchvatu mrtvice, krátce předtím, než mu jeho žena stihla doručit balíček od dramaturgyně Klamové, obsahující Birgitin deník. Na konci kapitoly je Buchův otec Ralf posmrtně vyznamenán za to, že během druhé světové války u sebe ukrýval dvě

¹⁵ LOJÍN, Jiří. Radka Denemarková: „Mám ráda vlaštovky“. *VašeLiteratura.cz* [online]. 28. 2. 2013 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/2922-rozhovor-s-radkou-denemarkovou>

židovské dívky: „Přesto se nikdo nikdy nedozví, co skutečně dělal muž jménem Ralf Buch za války. Obě dívky totiž dávno, dávno nežijí.“¹⁶

2.3. POSTAVY

Hlavní postavou je Birgit Stadtherrová – uznávaná, velmi talentovaná česká spisovatelka a dramatička, avšak nadmíru výstřední a pro většinovou společnost nepochopitelná. Birgit nekomunikuje s novináři ani režiséry, nechodí na premiéry svých her a celkově není schopná žít v reálném světě, respektovat tradiční hodnoty, plnit sociální role (matky, manželky, dcery). A tak se od společnosti dobrovolně distancuje a vytváří si vlastní svět, do kterého utíká před realitou všedního dne. Posledním pojitkem se skutečným světem je pro Birgit psaní. Důvod nemožnosti žít v reálném světě objasňuje sama protagonistka následovně: „Mám dva problémy, které mi zabraňují strávit realitu [...] Že nezapomínám. A že umím číst mezi řádky.“¹⁷

Postava Birgit je poznamenána především nefunkčním vztahem s matkou a absencí skutečného otce, po kterém od svých patnácti let beznadějně pátrá. Její vnitřní bolest a osamělost čtenář tuší v celém textu, ale jejich opravdová míra, která je pro Birgit nakonec zničující, se odkrývá až v závěru s možností nahlédnout do Birgitiných osobních deníků.

Michal Jareš, který ke knize napsal doslov, Birgit Stadtherrovou chápe jako „antihrdinku“ a tragikomickou postavu. Aniž by pochopila svůj vlastní svět, dokonale chápe svět kolem sebe. Podle Jareše představuje ideální obraz člověka moderní doby. Ostatní postavy Jareš vnímá jako neživotné, spíše loutky, které jednají na základě jednání ostatních.¹⁸

Respektovaný německý režisér Petr Buch je druhou ústřední postavou příběhu. Předchází jej pověst přísného a nesmlouvavého génia. Na zkouškách nikdy není s herci spokojen, je netrpělivý a nevrlý. Ve skutečnosti je to unavený stařec, který ve své brašnu skrývá sklenici rumu a každou chvíli se z ní napije. Je posedlý touhou setkat se s Birgit, k tomu ovšem nikdy nedojde.

S postupujícím příběhem vyplývá napovrch, že Petr Buch je skutečným otcem Birgit Stadtherrové. Krátce po válce totiž znásilnil její matku Marii, když mu položila onu osudovou otázku: „Chci vědět, co dělal tvůj otec, muž jménem Ralf Buch, za války.“ Od té doby má násilnické sklony: „Zjistit tak, kolik jich skutečně bylo. Od mrazivého ledna roku 1950, kdy se přestal chránit sám před sebou. Desítky

¹⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tluče: (temná komedie)*. Praha: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5. S. 169.

¹⁷ Tamtéž. S. 159.

¹⁸ Tamtéž. S. 171–175.

mladičkových prostitutek, neodbytných adeptek herectví i naivních holčičích obdivovatelek. Kolik jich vlastně bylo?¹⁹

Birgitina sestra Johanka představuje její naprostý protipól, dokonalou dceru, manželku a matku. Je obětavá a okolí ji vnímá jako andělskou bytost. Uklízí Birgitin byt, řeší za ni problémy v divadle i v osobním životě. S manželem dokonce adoptuje Birgitiny dvě děti, protože ona sama není schopná se o ně postarat.

Postava Birgitiny a Johančiny zesnulé matky Marie se objevuje hlavně v Birgitiných vzpomínkách. Cítí se potupena za to, co se jí přihodilo, když byla znásilněna. Celý život se pak mstí na svém nechtěném dítěti a přeje Birgit, aby ji potkal stejně neradostný osud. Většinou vykřikuje vlnu vulgarismů směrem k Birgit: „Čundra rozčundrovaná; usmolený prase; nevodbytněj, ztučnělej šváb; slečinka z blbákova; kunhúto vodporná; sráči zadržanej...“²⁰

V textu se objevuje spousta dalších vedlejších postav zejména z divadelního prostředí. Významná je dramaturgyně Klamová, která zajišťuje chod celého divadla. Z herců lze zmínit Miriam Krásovou a Jiřího Oujezdského. Představí se také ředitelka divadla Volfová se svou dogou nebo bývalý Birgitin manžel Adam.

Tři postavy z textu *A já pořád kdo to tluče* uvízly v mysli autorky a znovu se objevili v následujících románech – *Peníze od Hitlera* a *Kobold*. Je to postava doktorky Lauschmannové, herce Oujezdského a podivína z tramvaje.

Postava Gity Lauschmannové, protagonistky *Peněz od Hitlera*, se objeví na malou chvíli. Tajemná doktorka sleduje dění před divadlem za záclonou svého bytu a vymění si letmý pozdrav s dramaturgyní Klamovou. Zde je situace popsána z pohledu dramaturgyně Klamové, zatímco v románu *Peníze od Hitlera* je tatáž situace zachycena z pohledu Gity Lauschmannové.

Velmi nápadná a pozoruhodná je postava podivína z tramvaje. Birgit se s mužem setkává již na začátku příběhu, působí na ni odpudivě, ale zároveň ji svým způsobem fascinuje. Je obrovský, má křivé zuby a znetvořenou tvář, nateklé kotníky s modrofialovými skvrnami, zřejmě je slabomyslný. Znovu se objevuje v závěrečné kapitole na pohřbu Birgit jako zaměstnanec pohřební služby. V *Koboldovi* pak vystupuje jako koktavý prostřáček Krvepolský, který okrádá mrtvé, aby mohl tajně vypomáhat dívce, do které je beznadějně zamilován.

O postavě Jiřího Oujezdského sama autorka tvrdí: „S postavou Jiřího Oujezdského jsem nakonec čas trávit nechtěla, mysl ho propustila, přestal mě

¹⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tluče: (temná komedie)*. Praha: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5. S. 185.

²⁰ Tamtéž. S. 118–119.

zajímat, je zbabělý.“²¹ Přesto je i této postavě věnována poměrně velká pozornost v próze *Peníze od Hitlera*.

2.4. VYPRAVĚČ

V díle převažuje vyprávění, které je realizováno v er-formě heterodiegetickým vypravěčem, který stojí vně příběhu a sám se jej přímo neúčastní.²² Vypravěč je vševědoucí, má schopnost vnímat nejen přítomnost, ale může také nahlížet do minulosti i budoucnosti, případně být na více místech najednou. Zná myšlenky a pocity jednotlivých postav. To je realizováno změnou mluvnické osoby, vyprávění se z er-formy přesmykne k ich-formě a prostřednictvím polopřímé řeči namísto vypravěče promlouvá některá z postav:²³ „Adam tomu nerozuměl vůbec. Nedávalo to smysl. Bláznivá ženská, proč mě nikdo včas nevaroval. Proč zrovna já to musel odskákat. [...] Adam se otřásl a začal se oblékat. Krucifix, zapomněl si dát velbloudí kabát do čistírny.“²⁴

2.5. ČASOPROSTOR

Celý děj se odehrává v Praze během pěti měsíců, od ledna do května. Podle toho jsou také pojmenovány jednotlivé kapitoly. Objevují se výjevy z pražských ulic, zachyceno je především zimní zasněžené město. Prostoru však obecně není věnována přílišná pozornost. Když už je město líčeno, je popisováno spíše v negativním duchu, jako nepřátelský prostor: „Tohle město mu neulehčí, vysmívá se mu už teď. Praha, zde se minulost drží zamčená v trezorech a zkamenělá ve lživých stereotypech a běda, když se někdo třebas jen poohlédne po klíči. Tohle město, kde se lidé dusí pod poklopem a nikdo se jej neodvažuje nadzdvihnout.“²⁵

Prostředí malého a bezvýznamného pražského divadla Pod lupou si čtenář utváří spíše na základě náznaků, které představují pomyslné „kulisy“ charakteristické pro divadelní prostředí – herci, dramaturgyně, divadelní zkouška, tisková konference. Příímý popis prostoru divadla se neobjevuje.

Nezřídka se čtenář ocitá v prostoru Birgitina špinavého bytu. Na tomto místě se zhmotňuje neuvěřitelný nepořádek, který odkazuje na neschopnost normálního

²¹ LOJÍN, Jirí. Radka Denemarková: „Mám ráda vlaštovky“. *VašeLiteratura.cz* [online]. 28. 2. 2013 [cit. 2018-02-28]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/2922-rozhovor-s-radkou-denemarkovou>

²² RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. ISBN 80-7294-004-x. S. 101–110.

²³ CIMALOVÁ, Kristýna. *Styl prózy Radky Denemarkové* [online]. Brno, 2014 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: . Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Jan Tlustý, Ph.D. S. 76.

²⁴ DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád, kdo to tluče: (temná komedie)*. Praha: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5. S. 70.

²⁵ Tamtéž. S. 95.

života: „Johanka nevěřičně zírá na použitou vložku. Bílý smotek vklíněný pod ledničkou. Štítivě ho zvedá dvěma prsty a odhodí do jednoho ze tří pytlů, které se v předsíni plní a nadouvají.“²⁶

Co se týče časového určení, příběh se odehrává lineárně, ale minulost postav, která je pro knihu zásadní, se odkrývá na jeho pozadí v retrospektivě. Současné dění a přítomnost postav se střídá s pohledy do minulosti. Jsou to především Birgityny neveselé vzpomínky na matku a také Buchovy vzpomínky na Birgitinu matku Marii i na vlastního otce. Objeví se rovněž vzpomínky Johanky, Adama nebo dramaturgyně Klamové na nelehký život s Birgit.

2.6. RECEPCE DÍLA

Literární teoretik a kritik Jiří Trávníček zdůrazňuje, že autorka zvolila silný příběh. Zpracovává témata, jako jsou Češi versus Němci, komunismus a postkomunismus, nefunkční rodinné vztahy, násilí a smrt: „Próza se silným tématem, a ke všemu ještě próza promyšlená [...] próza, která se pouští do psychologické introspekce, aniž by autorka své postavy vyjímala z velkých dějin.“²⁷ Na druhou stranu Trávníček vytýká, že se v románu sešlo příliš mnoho motivů. V této souvislosti jmenuje charakter hlavních hrdinů, kteří jsou natolik psychicky poznamenání, že u nich nelze očekávat žádný vývoj. Tím se próza stává přetížená a schematická. Denemarkové styl vnímá jako apartní a přesublimovaný.²⁸

Jana Čeňková v časopisu Host hodnotí Denemarkovou jako angažovanou vypravěčku, která propojuje vnější svět s vnitřními mikrosvěty hlavních hrdinů. Na rozdíl od Trávníčka hodnotí autorčin styl kladně. Tvrdí, že Denemarková užívá trefná obrazná podobenství a metafory. Všimá si také užití říkadel: „Zatímco Denemarková vypráví mikropříběhy lidí v dějinné skutečnosti, říkanky jdou hlouběji k bytí, od jeho zrození ke smrti, ke konečnosti člověka.“²⁹

Na literárním serveru VašeLiteratura.cz se k románu vyjádřil Jiří Lojín, který si všiml především role postav. „*A já pořád kdo to tluče* není kniha založená na příběhu, důležité jsou postavy a postoje, které zaujímají. V postavách se zrcadlí doba současná i vzpomínky na tu minulou.“³⁰ Recenzent dále tvrdí, že Denemarková ve

²⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád, kdo to tluče: (temná komedie)*. Praha: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5. S. 46.

²⁷ TRÁVNÍČEK, Jiří. V této knize se toho sešlo nějak moc. *HOST*. 2005, **XXI**(7), 11–12.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ ČEŇKOVÁ, Jana. *A já pořád kdo to tluče – a on (ďábel) na obruče... HOST*. 2005, **XXI**(7), 70–71.

³⁰ LOJÍN, Jiří. Na pokraji geniality a šílenství. *VašeLiteratura.cz* [online]. 12. 2. 2013 [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/pro-dospele/2844-a-ja-porad-kdo-to-tluce>

svém debutu představila téma rodinných vztahů a stále se vracějící minulosti, kterému se věnují i její další knihy.³¹

Pro Lidové noviny napsal recenzi Ondřej Horák, který si povšiml především charakteristik a konání postav. Recenzent zmiňuje, že je text skeptickým výsměchem minulosti a v určitých ohledech může vzdáleně připomínat *Lvíče* Josefa Škvoreckého.³²

Jan Šícha napsal velmi kladně vyznívající recenzi pro Literární noviny: „Myslím, že je to zdařilý kus české literatury pro náročné čtenáře.“³³ Za jednu z největších předností knihy recenzent považuje schopnost evokovat pocit, že naše každodenní skutečnost se pohybuje na temném podloží. Kladně dále hodnotí i způsob, jakým je vystavěn text, a jakým jsou vykresleny jednotlivé postavy. Recenzi uzavírá slovy: „Shrneme-li tedy pár postřehů o knize, [...] vyjde nám štvance jako způsob života, jako něco každodenního. Štvance zvenku, jako výsledek uvolněné agrese a probuzeného zla, štvance zevnitř, kterou si dramatička Birgit sama ordinuje (není sama), štvance rozkladu, protože významné postavy zemřou.“³⁴

³¹ LOJÍN, Jiří. Na pokraji geniality a šílenství. *VašeLiteratura.cz* [online]. 12. 2. 2013 [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/pro-dospele/2844-a-ja-porad-kdo-to-tluc>

³² HORÁK, Ondřej. Minulost se zjevuje v divadelních kulisách. *Lidové noviny*. 2005, 20.

³³ ŠÍCHA, Jan. Štvance jako způsob života. *Literární noviny*. 2005, **16/2005**(14), 11.

³⁴ Tamtéž.

3. PENÍZE OD HITLERA

Román *Peníze od Hitlera* s podtitulem *Letní mozaika* byl vydán v roce 2006. Dílo je dedikováno Janu Denemarkovi mladšímu a Vladimíru Volfovi. Je uvedeno citátem romanopisce Grahama Greena a židovským příslovím. Román se dočkal mnohých cizojazyčných vydání – angličtina, bulharština, italština, maďarština, makedonština, němčina, polština, slovinština, španělština, švédština.

Denemarková zpracovává populární téma střední a mladší generace současné české literatury, které bylo poměrně dlouhou dobu opomíjeno, a tím je reflexe poválečných dějin s akcentací konfliktu mezi Čechy a Němci.³⁵ Příběh reprezentovaný osudem česko-německé ženy židovského původu, která se z koncentračního tábora vrací domů, aby zjistila, že už se nemá kam vrátit, zobrazuje situaci, která po skončení druhé světové války nastala na našem území. Velmi důležitou roli hrají motivy kolektivní a individuální viny, pomsty i odpuštění.

3.1. KOMPOZICE, JAZYKOVÁ ROVINA TEXTU

Kniha je rozdělena na osm kapitol. První a poslední kapitolu tvoří *Prolog* a *Epilog*. Zbýlých šest kapitol – *Návrat první až Návrat šestý* – představuje jednotlivé návraty hlavní hrdinky do rodné vesnice Puklice. Jednotlivé návraty jsou datovány konkrétním ročním obdobím a rokem (např. *pozdní léto 2005; podzim 2005*). V rámci kapitol je text dále dělen do kratších oddílů, které jsou pojmenovány a značeny tučným písmem (např. *Snad nehoří, Zmuchlaná nevěsta*).

Autorka používá krátké úsečné věty, pro které je charakteristická absence přísudků. Vedlejší věty nebývají odděleny čárkou, ale samy o sobě tvoří věty nové, samostatně stojící.³⁶ Jazyk je v tomto ohledu nápadně podobný jazyku užitému v předchozí próze *A já pořád kdo to tuče*: „Úmorné vedro, ochablost a únava. Znovu a znovu. Pořád dokola. Od léta do léta. Koho to vlastně překvapuje, dojímá a baví. Monotonní zeleň léta, suchá půda, jasné obzory.“³⁷

V přímé řeči se objevuje nespisovný jazyk, místy vulgarismy. Celkovým dojmem pak dialogy působí jako záznam mluvené obecné češtiny. Často se objevuje protetické v nebo naopak afereze počátečních hlásek: „Eště sem se chtěla zeptat, nevíte něco vo tom rokování na ouřadě?“ „Zatim nic. Eště tam furt seděj. Chystáme

³⁵ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.

³⁶ CIMALOVÁ, Kristýna. *Styl prózy Radky Denemarkové* [online]. Brno, 2014 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: . Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Jan Tlustý, Ph.D. S. 71.

³⁷ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 84.

se na čumendu.³⁸ Jedna z postav – těhotná žena, která Gitě zachrání život – se svou koktavou mluvou velmi nápadně vymyká svému okolí: „Přistěhovali jsme se nedávno, bra-brácha se z lágru vrátil, napsal, že tu můžem vostat v novym kva-kvartýru, mít svý cimry.“³⁹

Název titulu *Peníze od Hitlera* má symbolickou povahu. Jedna z podkapitol je nazvána identicky a v ní se čtenář dozvídá, že Gita dostala peníze od německého státu jako odškodnění za léta strávená v koncentračním táboře – tedy peníze od Hitlera.

3.2. DĚJ

Prolog je retrospektivní a popisuje situaci, kdy malý pětiletý Denis najde při hře v jabloňovém sadu v zemi lidskou lebku.

V kapitole *Návrat první* sledujeme hlavní hrdinku Gitu, která se po válce vrací z koncentračního tábora zpět do rodných Puklic. Popis milované, malebné vesničky s přátelskými obyvateli a vzpomínkami na radostné dětství a rodinu se mísí s vnitřním strachem. Gita je naivní a nic nechápe. Její návrat není Puklickým vhod, všichni se k ní chovají velmi krutě, Gita musí tvrdě pracovat a nedostává najíst. Pukličtí plánují zbavit se jí nadobro, stejně jako to udělali s jejím bratrem Adolfem. Nakonec Gita unikne jistě smrti díky místní těhotné ženě, která ji tajně krmí a pomůže jí utéct do sběrného tábora pro Němce, kteří mají být odsunuti. Z tábora se jí podaří utéct s pomocí německého důstojníka a dostane se do Prahy k tetě Otle, která v jejím pozdějším životě sehraje velmi výraznou roli tím, že jí poskytne domov a lásku.

V *Návratu druhém* se šestnáctiletá Gita mění v šestasedmdesátiletou doktorku Lauschmannovou, jejíž rodiče Rudolf a Ulrike, byli právě rehabilitováni, když se potvrdilo, že nebyli Němci ani kolaboranti. Gita se společně s právníkem a vnučkou Barborou vrací do Puklic. Přestože má nárok na zabavený majetek, nechce ho získat zpět. Žádá pouze, aby byl na památku jejích rodičů vystavěn pomník. Její pokus dohodnout se mimosoudně selže kvůli odporu Puklických. Starosta Stolař s pomocí ortopeda Denise získá Gitiny lékařské záznamy z psychiatrie, na jejichž základě tvrdí, že Gita je nesvéprávná. Čtenář se dozvídá, že Gita měla syna Rudolfa, který byl zabit, a její manžel Adolf Sráz se následně oběsil. Gita v rozčilení začne vyprávět svůj životní příběh. Kdysi k ní do bytu přišli tři mladíci a tvrdili, že jednomu z nich je špatně. Během vyšetření ji napadli a jeden po druhém znásilnili. Aby se nemohla bránit, zlámali jí obě ruce. Gita nekřičela, protože věděla, že vedle v pokoji spí její

³⁸ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 99.

³⁹ Tamtéž. S. 50.

čtyřměsíční dítě. Chlapeček se však probudil a začal brečet. Násilníci jej před očima matky zabili, dokonce mu uřízli hlavu a stejným nožem si pak krájeli chleba a slaninu. V Gitě se zvedne vlna nevole a nenávisti vůči Puklickým. Přestože původně nestála o svůj majetek, teď je odhodlaná vzít si vše, na co má nárok.

V kapitole *Návrat třetí* se Denis od své matky dozvídá o tom, jak se události spojené s Gitiným prvním návratem do Puklic opravdu odehrály. Gitin bratr Adolf se do Puklic vrátil ještě dříve než Gita a požadoval navrácení rodinného majetku. Pukličtí jej zavřeli do trezoru a nechali tam do rána. Málem se udusil, ale přežil. Stále se vzpouzel, a tak jej přivázali ve stodole a nechali vyhladovět. Tělo pohřbili v jabloňovém sadu Lauschmannových: „Byla hrozně světlá noc, žádná černota, co kdyby nás někdo zmerčil, všichni se báli a zemina byla vyschlá a tvrdá a... Ládínek... než jsme tělo spálili... tady v tom jejich krbu... to si neumíš představit ten cukerinovej puch... Ládínek ho vosekal. [...] Vo-vosekal sekyrou... aby ho líp poskládal do tý malý jámy... na žebra přeložil ruce a nohy... hlavu... zvlášť... pěkně ho porovnal.“⁴⁰

Návrat čtvrtý zachycuje postavu Denise, který si vyčítá, že poskytl starostovi Stolaři Gitiny lékařské záznamy. Ve vesnici všechny přesvědčuje, aby podepsali petici za postavení pomníku pro rodinu Lauschmannových. To se však nikomu nelíbí a vesnice se k němu začíná obracet zády. Denis přivede Gitu na návštěvu ke starostovi a žádá po něm, aby se jí omluvil a pomohl mu přesvědčit místní k vystavění pomníku.

V *Návratu pátém* Gita pozve Denise k sobě domů do Prahy. Ten se jí snaží přesvědčit, aby vydala své zápisky, ve kterých vzpomíná na dětství, rodinu a život. Začnou se spolu vídat. Gita pozná, že k ní Denis chová city, ale nedovolí mu vyznat jí lásku, protože by ho musela odmítnout: „Dnes mne na rozloučenou poprvé políbil suchými rty na ústa. Kdyby to jen jeho matka tušila. A Stolař. A moje dcera.“⁴¹ Gita věří, že její bratr Adolf je naživu, a proto po něm pátrá. Denis ví, že Adolf je mrtev, ale nic nepřizná. Gita nakonec umírá: „Ale já přece ještě nejsem připravena, ještě zdaleka ne, ještě se mi nechce zemřít, chci zakřičet a mrskám sebou, ještě ne, pane Bože, ještě se mi nechce zemřít, ještě nemám vyčištěné zuby, nejsem řádně oblečená, ještě jsem všechno nedořekla...“⁴²

Návrat šestý popisuje Gitin pohřeb, který zařídil Denis společně s Gitinou dcerou a na který přijela spousta lidí.

⁴⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 175.

⁴¹ Tamtéž. S. 227.

⁴² Tamtéž. S. 230.

V *Epilogu* umírá Denisova matka. Gitina vnučka Bára stále bojuje o navrácení rodinného majetku, za což ji všichni Pukličtí nenávidí.

Na pozadí výše popsaných událostí se lineárně s příběhem odehrává velmi komická situace kontrastující s Gitiným tragickým osudem, která je nastíněna ve fragmentárních útržcích. Do Puklic na svou chatu z Prahy přijíždí známý herec Jiří Oujezdský, postava známá z románu *A já pořád kdo to tuče*. Během nákupu v místním obchodě je donucen podepsat prémiové sáčky s čočkou, které zákaznice dostávají za nákup nad sto korun. Jakmile se tato zpráva roznese po vsi, všechny puklické ženy se sbíhají do krámu a vykupují veškeré zboží, jen aby získaly balíček čočky s mistrovským podpisem. Když podepsané balíčky s čočkou dojdou, nabádá Denisova sestra a současně prodavačka Nataša svou matku, aby podpis zfalšovala. Matka místo podpisu Oujezdského na balíčky napíše „Srdečně a s láskou Gita Lauschmannová“⁴³.

3.3. POSTAVY

V próze *Peníze od Hitlera* se objevuje podstatně větší množství postav než v autorčině prvotně. Charaktery těchto postav poznáváme spíše podle jejich chování a jednání.

Gita Lauschmannová, hlavní hrdinka knihy, je českoněmecká židovka. V kapitole *Návrat první* se představuje jako šestnáctiletá, poněkud naivní dívka. Její naivita je způsobená velkou nadějí na šťastný život, kterou v sobě chová. Přestože ve svých letech má být Gita ještě dítětem, sama sebe vnímá jako starou ženu. V *Návratu druhém* je hned první větou postava Gity definována jako „paní doktorka Lauschmannová“⁴⁴. Gitinou specializací je patologie, jež má symbolizovat skutečnost, „že je schopna ‚neublížovat‘ jen mrtvým.“⁴⁵

V postupujícím příběhu se z mladičké dívky stává dospělá šestasedmdesátiletá žena. Přesto je Gita i jako vyspělá žena, která si toho hodně prožila, zpočátku stále poměrně naivní. Na svůj první návrat do rodných Puklic vzpomíná takto: „Tehdy, v prvním poválečném létě, jsem samodruhou Ženu poslechnout neměla. Neměla jsem se nechat vystrnadit. Ladínek Stolař by mě ve stodole nenechal. Chtěl mě následující noc propustit. Měla jsem ve stodole vydržet.“

⁴³ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 204.

⁴⁴ Tamtéž. S. 81.

⁴⁵ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7. S. 500.

[...] A můj život by byl jiný.⁴⁶ Pravdou však je, že kdyby Gita ženu neposlechla a z Puklic včas neodešla, nežila by vůbec.

Gitina naivita se postupně mění a čtenář poznává, že její nitro je značně poznamenané dosavadním životem, který s sebou přinesl jen utrpení, bolest a neustále bičování. Její poznamenaná duševní stránka se projevuje mimo jiné nenávisť, kterou chová vůči současnému starostovi Puklic Stolařovi: „Představuju si, jak mu z úst rvu jazyk. Zaživa. Růžového lososa. Rozprostřu si ho na chleba namazaný máslem. Na plátek chleba položím ten podlouhlý kus lososa, ten solný sled'ový fileť, olejovitý jazýček naložený ve slinách, do kterého se zakousnu, ještě v mých ústech by sebou několikrát zamrskal. [...] Já to přece umím, já umím nenávidět.“⁴⁷

Velmi trefně je tato Gitina proměna definována *V souřadnicích mnohosti*, kde Michaela Bečková uvádí, že se Gita v důsledku svých životních zkušeností postupně proměňuje v zahořklou, ne však zlomenou, ženu. Chová se krutě vůči svým blízkým a tím se v podstatě podobá těm, kteří jí celý život ubližovali.⁴⁸

Postava Gity Lauschmanové je sice fiktivní, ale vystavěná na reálném základu. Autorka se nechala inspirovat příběhem rodiny Fischmenů, kterým byl neprávem zabaven majetek: „Vše, co se děje druhým, se mě týká. Postavy jsou fiktivní, přitom všechny mají reálný základ, vždycky zpracujete svou zkušenost, tomu se nevyhnete.“⁴⁹

Sama autorka se k ústřední postavě Gity Lauschmannové vyjádřila takto: „Prožila idylické a láskyplné dětství. Co si s tím vším však počít, když zpětně zjistíme, že rodič byl nacista. [...] Nejde na vše hledět s jednoduchými nálepkami. Gita není černobílou obětí, i ona umí být krutá ke své rodině. Ale je to žena, která přes veškerou temnotu, která jí byla dána prožít, si nikdy nenechala život zošklivit úplně. V tom je její síla.“⁵⁰

Z Gitiny rodiny jsou představeni tatínek a maminka, sourozenci Adolf a Rozálie, teta Ottla, první manžel Adolf Sráz, druhý manžel Johan, Gitina dcera Rozálie (podle zesnulé sestry) a vnučky Anna a Bára.

⁴⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 85.

⁴⁷ Tamtéž. S. 112–113.

⁴⁸ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7. S. 502.

⁴⁹ CINGER, František. Radka Denemarková: Zamindrákování si vždy najdou oběti. In: *Novinky.cz* [online]. 2007, 26. dubna 2007 [cit. 2018-03-02]. Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/kultura/113979-radka-denemarkova-zamindrakovani-si-vzdy-najdou-obeti.html>

⁵⁰ Tamtéž.

Velmi významnou postavu představuje Denis. Poprvé se s ním čtenář setkává v *Prologu* jako s pětiletým chlapcem, později se proměňuje v dospělého muže, pražského ortopeda. Denis je synem ženy, která Gitě těsně po válce zachránila život, když jí pomohla z Puklic utéct. Jako jediný z Puklic přijímá vinu za křivdy, které byly Gitě spáchány, a snaží se to napravit. Tím, že se ke Gitě neobrátil zády a naopak se jí snaží pomoci prosadit vybudování pomníku, který by symbolizoval skutečnou rehabilitaci rodiny Lauschmannových, přijímá nejen vlastní minulost, ale i zodpovědnost za kolektivní vinu.⁵¹

Z Denisovy rodiny se představuje jeho sestra Nataša, která prodává v místním konzumu a stará se o starou matku. Společně s ní žije v bývalém zámečku rodiny Lauschmannových. Denisova matka je onou koktavou těhotnou ženou, která Gitě při jejím prvním návratu zachránila život. Starosta, Ladislav Stolař mladší, je Denisův bratranec. Právě jeho otec chtěl v roce 1945 Gitu odstranit. Nyní se jí snaží zbavit také jeho syn.

Mnoho vedlejších postav tvoří obyvatelé Puklic – porodní bába Drbavá, Hanka Malá, holič Klein, Poledňák... Všichni Pukličtí jsou krutí a bezohlední ke Gitině bolesti – když jim Gita sdělí svůj příběh o znásilnění, zabití dítěte a následné sebevraždě manžela, holič Klein odvětí takto: „Jo, to je jako fakt dost hrozný, to nikdo nepopírá, Gituško. Ale na druhou stranu je dost podezřelý, že jednoho člověka, teda jako tebe, potkalo takovejch... jako divnejch příhod. Každýho by mohlo napadnout – a myslím, že teď jako nemluvim jenom za sebe – jestli si to skoro jako nevyvejšší.“⁵²

Z předchozí prózy, jak už bylo řečeno výše, se zde objevuje postava dramaturgyně Klamové: „Paní Lauschmannová se zadívá z okna. Na chodníku stojí její vrstevnice, drobná, křehká Klamová, která pracuje v protějším divadle; loučí se s jakousi směšně zhasrošenou ženou. Klamová zdvihne oči a zasekne se na okenním obraze; zdvihnou ruce, zamávají si.“⁵³ Vystupuje zde také postava Jiřího Oujezdského. Zatímco z předchozí prózy na čtenáře může působit spíše jako opilý zoufalec, v Puklicích je opěvován jako bůh a všichni k němu vzhlížejí. Stejná situace je opět popisována v obou dílech – opilý Oujezdský usedá k řece a hází do ní balíčky s čočkou.⁵⁴

⁵¹ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7. S. 502.

⁵² DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 114.

⁵³ Tamtéž. S. 81.

⁵⁴ Tamtéž. S. 112.

3.4. VYPRAVĚČ

Téměř v celém textu, s výjimkou *Prologu a Epilogu*, je uplatněna kombinace dvou vypravěčských strategií.⁵⁵ První je založena na perspektivě vnějšího pozorovatele. Úseky textu, které jsou nahlíženy z pohledu vševědoucího vnějšího vypravěče a jsou tedy podávány v er-formě, popisují situace, kterých se hlavní hrdinka Gita přímo neúčastní. Tyto úseky informují především o postavách, jež se nějakým způsobem podílely na Gitině nešťastném osudu. Kupříkladu: „Paní Lauschmannová se již brzy navrátí ke svým listinám. Píše se rok 2005 a její rodiče byli rehabilitováni.“⁵⁶

Druhá vypravěčská linie je pak podávána v ich-formě a vypravěčem se zde stává samotná protagonistka. Tato linie zachycuje introspektivní vyprávění hlavní postavy o jejím dosavadním životě. Přestože je v této chvíli vypravěčem postava fikčního světa, v některých momentech má určité rysy vševědounosti. Když Gita opustí vesnici, přesně ví, co se tam zrovna děje, a popisuje situaci do detailů: „Když se rozpajdávám k polní cestě a zběsile mávám na udiveného, neholeného muže s povědomou písmenkovou páskou, Žena, která mi zachránila život a zároveň mě vystrnadila, pocítí první kontrakce [...] Když ztrácím vědomí, když klesám na čerstvé strniště, posetá ranami, jejichž dopad změkčuje rozvolněný plášť scvrkávající se hlavy, Ženě mezi nohama proklouzne miniaturní hlavička i se zbývajícím tělem.“⁵⁷

Tato vypravěčská strategie umožňuje popisovat současné dění na dvou odlišných místech. To se stává například v kapitole *Návrat druhý*, kdy je simultánně popisována situace odehrávající se na obecním úřadě a naprosto odlišná situace odehrávající se v místním obchodě.

V *Prologu a Epilogu* je pak striktně uplatněna pouze linie vnějšího vypravěče: „[...] nalezená bílá hračka [...] dlouho nezmizí z Denisových dětských představ. Až za dva roky ji překryje a vytlačí narození sestry Nataši. Kdy ho začne fascinovat křehkost a krása živého lidského těla.“⁵⁸

3.5. ČASOPROSTOR

Hlavním dějištěm knihy je vesnička nazvaná Puklice. Proč autorka zvolila tento název, vysvětluje následovně: „Zajímají mě pukliny v životech, pukliny mezi

⁵⁵ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7. S. 499.

⁵⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 141.

⁵⁷ Tamtéž. S. 56–57.

⁵⁸ Tamtéž. S. 16.

tehdy a nyní, mezi někdejšími a nyníjšími já, pukliny v čase.“⁵⁹ Puklice jsou „místo, které doslova skrývá svého kostlivce“.⁶⁰ Tento prostor má navenek působit velmi idylicky, klidná vesnice s přátelskými obyvateli, na kterou má Gita mnoho radostných vzpomínek. Pod povrchem se však skrývá spousta zlého, které se postupně dostává na povrch: „Ves se zdá být liduprázdná. Nikdo nevybíhá z bílých domků, jak jsem si vysnila. Nikdo mě nevíta, neobjímá, nelituje. Nevnučuje plný talíř. Zazmatkuju ze strachu, že nikdo nepřežil.“⁶¹

Každá kapitola je konkrétně datována v názvu. *Návrat první* se odehrává v létě 1945, tedy těsně po druhé světové válce. Její dozvuky jsou stále velmi patrné. Objevují se motivy odmítání německých občanů Čechy, návraty přeživších Židů z koncentračních táborů, hledání ztraceného domova a pozůstatků rodin. *Návraty druhý až šestý* se odehrávají během roku 2005 od léta do podzimu. *Prolog* je prospektivním pohledem vůči *Prvnímu návratu* – vystupuje zde postava malého pětiletého Denise, který se narodí až na konci kapitoly *Návrat první*.

Gita se ve svých myšlenkách často vrací ke zkušenostem z koncentračního tábora. Toto místo definuje slovy odtamtud nebo tam: „Přivandrovalci pociťují úlevu, protože nepřišli odtamtud jako já. A já znám pravý cíl takových pěších pochodů, maratonů smrti. Já vím, kde končí. V cílové pásce omotané kolem kejháku.“⁶² Jak uvádí Michaela Bečková *V souřadnicích mnohosti*, tato strategie odkazuje k tomu, že hrůzy páchané na lidech v koncentračních táborech jsou nevyslovitelné a naprosto nepředstavitelné. Ostatní hrůzné věci, které se Gitě v jejím životě udály a které jsou popisovány velmi naturalisticky, pak vedle tohoto „nesdělitelného“ působí méně závažně.⁶³

V *Druhém návratu* lze vytušit, také po zkušenosti z četby předchozího románu *A já pořád kdo to tluče*, prostor Prahy, přestože město není přímo pojmenováno. Oproti prvotině se zde Praha postavě Gity jeví jako přátelský prostor: „Shlíží dolů a zaplaví ji vlna vděku, cítí, jak je toto město krásné, plné neznámých pokojů. V hlavě si hlídá jenom puklickou linii svého života, té se zbavuje, ale život,

⁵⁹ CINGER, František. Radka Denemarková: Zamindrákování si vždy najdou oběti. In: *Novinky.cz* [online]. 2007, 26. dubna 2007 [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/113979-radka-denemarkova-zamindrakovani-si-vzdy-najdou-obeti.html>

⁶⁰ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7. S. 501.

⁶¹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 21.

⁶² Tamtéž. S. 62.

⁶³ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7. S. 500.

který žije v tomto městě, je průzračný a plný.“⁶⁴ Praha je znovu zpodobňována v *Návratu třetím*, tentokrát už však není líčena tak pozitivně: „Horko, až bolí. Praha si vcucula zmořené lidské hlásky, chladí si je v ulepených útrokách; sama slunci nastavuje kamennou tvář bezostyšně, provokativně sundá černé brýle a nastaví jasu obnažené bělmo; rovnocenní partneři.“⁶⁵

3.6. RECEPCE DÍLA

Literární teoretik a historik Aleš Haman napsal k románu *Peníze od Hitlera* recenzi pro časopis Tvar. Na prózu nahlíží jako na příliš vyhocený kontrast dvou mentalit, přičemž na jedné straně stojí touha po oživení ztraceného času a na straně druhé zloba. Tyto dva aspekty dohromady utvářejí kritický obraz minulosti, ve kterém se jen sporadicky objevují lidštější charaktery. Kritik Denemarkové vytýká používání prostředků populární literatury a také Gitino vyprávění realizované v ich-formě, které je podle něj přetíženo poetizací, a z toho důvodu hrdinka vyznívá vyumělkovaně. Stejně tak přetížený a vyumělkovaný je rovněž dějový konstrukt. Podle Hamana u Denemarkové došlo ke střetu záměru a jeho poetické realizace.⁶⁶

V témže časopisu se k dílu vyjádřila také literární badatelka Alena Fialová-Šporková. Fialová-Šporková oceňuje na knize především působivé vystižení duševních stavů hrdinky a naturalistický popis válečné a poválečné doby. Naopak kritizuje motivy krutosti, které jsou podle ní v knize přehnané a působí nedůvěryhodně, stejně jako postavy. Jako příklad zde uvádí Gitinu vzpomínku na znásilnění a následné zabití syna: „Denemarkové by stačilo jen lehce ubrat, příběhy trochu uskromnit a mohlo jít o literární událost sezony.“⁶⁷

Recenzi nazvanou *Posílám nějaké peníze, s úctou Hitler* napsal pro Lidové Noviny Ondřej Horák. Zmiňuje, že stejně jako v předchozím díle rovněž zde autorka pracuje s velkou mírou emocí a tragikomičností lidských osudů, oproti předchozímu dílu konstatuje větší prokomponovanost. Považuje Denemarkovou za zručnou stylistku, která však někdy sklouzává ke karikatuře.⁶⁸

V recenzi Joanny Derdowske, která vyšla v týdeníku A2 a v nezkrácené podobě na literárním serveru iLiteratura.cz, je román Radky Denemarkové, zejména kvůli volbě tématu, srovnáván s románem Jiřího Hájíčka *Selský baroko* z téhož roku. Recenzentka u Denemarkové kladně hodnotí způsob vykreslení protagonistky Gity Lauschmannové, Hájíčkovy postavy vedle toho vnímá jako ploché. Kladně recenzentka hodnotí také autorčin styl vyprávění a její cit pro tragikomičnost.

⁶⁴ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 82.

⁶⁵ Tamtéž. S. 141.

⁶⁶ HAMAN, Aleš. Život jako krimi. *Tvar: literární obydleník*. 2006, **2006**(18), 2.

⁶⁷ FIALOVÁ-ŠPORKOVÁ, Alena. Méně by bylo více. *Tvar: literární obydleník*. 2006, **2006**(18), 2.

Recenzi uzavírá slovy: „Energická narace Radky Denemarkové [...] má ještě jednu výhodu: nejen že čtenáře pohltí a ohromí vodopádem hořkých pravd, ale vyvolá v něm opravdové znepokojení. Jakožto kulturní vyvážení aktuálních diskusí o Benešových dekretch, šedesátém výročí vysídlení Sudetských Němců nebo debat o zřizování institucí pečujících o tak zvanou paměť národa nemá v českých podmínkách podobná literární fikce obdoby.“⁶⁹

Milena Marešová román *Peníze od Hitlera* vnímá jako antickou tragédii, horor, poemu a groteskní román v jednom. Podle recenzentky jsou postavy i samotný příběh příliš přetížené a přesycené. Slovy Marešové: „Denemarková ve své knize zprvu otevřeně a drsně obžalovává. Vytrhuje hluboce zakořeněné zlo, rozdírá jizvy a nechává bolest působit o to ostřeji, že původci a protagonisté nejhoršího byli zároveň soukmenovci, sousedé a rodáci. V samém závěru knihy ale autorka nepochopitelně a proti vší logice svá obvinění bagatelizuje, vše dříve řečené a hájené relativizuje a zpochybňuje.“⁷⁰

⁶⁸ HORÁK, Ondřej. Posílám nějaké peníze, s úctou Hitler. *Lidové noviny*. 2006, **2006**.

⁶⁹ DERDOWSKA, Joana. O obtížných dějinách – vznětlivě nebo umírněně?. *iLiteratura.cz* [online]. [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/19551/denemarkova-radka-penize-od-hitlera>

⁷⁰ MAREŠOVÁ, Milena. Román o nenávisti a zrazená hrdinka. *Český rozhlas* [online]. 2006 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ohlasy/penize-od-hitlera/roman-o-nenavisti-a-zrazena-hrdinka>

4. KOBOLD

Celý název prozaického díla z roku 2011 zní *Kobold. Přebytky něhy / Přebytky lidí*. Jedná se o dvojromán obsahující dva samostatné příběhy. Příběhy jsou prezentovány přírodními živly, které stojí ve vzájemném protikladu. Delší část *Přebytky něhy* je dále nazvána *O vodě* a kratší část pak *Přebytky lidí. O ohni*. Titul je objasněn přímo v textu díla. Kobold je slovo německého původu, které má několik různorodých významů – diblík, šotek, neposeda, skřítek nebo strážce podzemních pokladů. Přeneseně toto slovo znamená kreaturu, skřet nebo monstrum. Autorka se k užití toho výrazu vyjádřila takto: „V knize je to vlastně takový modelový typ člověka, který je vysoce inteligentní, chybí mu ale emoční inteligence a naprosto mu chybí sociální citění. To opravdové soucítění. A právě tento typ lidí dokáže velice snadno manipulovat s druhými.“⁷¹

Obě části textu jsou dedikovány Ester a Honzovi. *Přebytky něhy* jsou vedle toho dedikovány jedné dívčí postavě a Evě A. Tato část je uvedena citátem Alberta Camuse. *Přebytky lidí* jsou dále dedikovány „Slečince smrti“ a jsou uvedeny citátem Ingeborg Bachmannové. Román byl přeložen do slovinštiny.

Román, kterým autorka završila volnou trilogii o středoevropském 20. století, je ze všech tří nejobsáhlejší a objevuje se zde hned několik témat. Jedním z ústředních témat je jistě rodina. V části *Přebytky něhy. O vodě* je rodina chápána spíše negativně, tematizuje se především násilí v rodině: „Rodina je koncentrační tábor. Všude na světě. Děti vězni. Rodiče bachaři. [...] Většina si děti pořizuje jen proto, aby se měla na kom odreagovat, aby měla koho týrat. Z války vyklouzneš živý, z rodiny nikdy.“⁷² Muž, navenek působící jako ideální otec a manžel, se za domovními dveřmi proměňuje v násilného despotu a tyrana. Část *Přebytky lidí. O ohni* pak vedle rodiny zdůrazňuje také téma rasové nesnášenlivosti a sociální nespravedlnosti. Žena, která na oko není schopná postarat se a zaopatřit své děti, je ve skutečnosti láskyplná matka, která by se pro své potomky roztrhala. Stejně silné city může mít člověk s mentálním postižením, kterého většinová společnost spíše odmítá nebo přehlíží.

4.1. KOMPOZICE, JAZYKOVÁ ROVINA TEXTU

Text je jasně rozdělen na dvě samostatné části. Je konstruován tak, že je možné knihu otevřít z kterékoliv strany a začít číst jednu z obou částí. Nikde není

⁷¹ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Kobold Radky Denemarkové je román o totalitě, kterou neumíme setřást [online]. 2011 [cit. 2016-06-17] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/kobold-radky-denemarkove-je-roman-o-totalite-kerou-neumime-setrast>

⁷² DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 124. (Přebytky něhy)

uvedeno, která část by měla být čtena jako první. Na rozdíl od předchozích dvou děl není text členěn do kapitol nebo oddílů. Děj je velice spleťový a vyznačuje se mnoha odbočkami.⁷³

V části textu *Přebytky něhy* se občas objevují německé věty, nebo jen samostatně stojící germanismy. Také je zde využito krátkých básniček, které nezdá se bývají českoněmecké. Například: „Strč schnelle hilfe – prst lebenswichtig – skrz ein schiff – krk hab'ich unter kontrolle.“⁷⁴

Velmi časté je také opakování jednotlivých slov nebo celých větných celků: „Hází na Hellu její tenký kabát nebo osušku nebo vyšívaný ubrus. Nikdy ji nepřikryje svými věcmi, věcmi, které nesou pach jeho těla. Těmi přikrývá jen to, co má rád. Hází na ni tenký kabát nebo osušku nebo vyšívaný ubrus.“⁷⁵

4.2. DĚJ – *Přebytky něhy. O vodě.*

Michael Kobold bezmezně miluje kamenné sochy na Karlově mostě. Aby je uchránil před přírodními vlivy, obléká je. Jednou nešťastnou náhodou ulomí sochu Jana Nepomuckého z podstavce a společně padají do vody. Kobold se sice snaží sochu zachránit, ta se však pomalu potápí.

Kolemjdoucí, mezi nimiž je i Hella, z mostu pozorují záchranáře, jak z vody tahají Kobolda. Zábradlí však nevydrží nápor zvědavců, protrhne se a lidé, mezi nimi Hella, padají také do vody. Hellu zachrání Kobold a nabude přesvědčení, že socha Jana Nepomuckého se proměnila v krásnou černovlasou pannu, která teď patří jemu. Hella je zase přesvědčená, že ji Kobold zachrání před utonutím.

Hrdina se léčí se zápallem plic v domě Helliných rodičů. Po nocích se potají krade do jejího pokoje: „Celý týden Kobold s nocí vychází, před rozbřeskem se vrací a den prospí. Ohmatává horečnaté tělo své sladkovodní panny ze všech stran, počítá mu žebra. Až je napjaté jako struna, nabízí se. [...] Po týdnu projde branou, pečlivě ji zvlhčí vodou ze svých úst. Nikdy nezavírá modré oči, svou kořist po celou dobu sleduje. Kobold, samec s velkým pyjem. Na kterém začne být Hella závislá.“⁷⁶

Starší doktor Brod, Hellin soukromý učitel, se chystá Hellu požádat o ruku na oslavě jejich osmnáctých narozenin. Ona však oznámí, že je již těhotná s Koboldem a přes odpor rodičů zůstane s ním. Dívka z dobré rodiny se najednou ocitá v malém domku, kde žije s despotickým Koboldem, přísnou tchýní a brzy i třemi dětmi – nejstarší dcerou Juditou a dvojčaty Starším a Mladším. Je připoutána ke sporáku a

⁷³ ŠKAMLOVÁ, Eva. Hlasy ze dna Vltavy. *Tvar*. 2011, **2011**(17), 2.

⁷⁴ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 73. (*Přebytky něhy*)

⁷⁵ Tamtéž. S. 119. (*Přebytky něhy*)

⁷⁶ Tamtéž. S. 28–29. (*Přebytky něhy*)

její celodenní náplní je praní prádla. Chtěla by utéct, ale neví jak, a navíc ji ke Koboldovi cosi pevného připoutalo.

Vyprávění je tvořeno jednotlivými útržky vzpomínek na Kobolda. Vypravěčka například vzpomíná na „Koboldovu nedělní školu pod mostem“, kdy Kobold brává své tři děti na plavbu loďce po Vltavě a pod Karlovým mostem jim klade různé otázky. Když děti neznají odpověď, shodí je do vody a ke břehu musejí doplavat. Po příchodu domů pak v napuštěné vaně Kobold zkouší, jak dlouho děti vydrží pod vodou.

Když děti vyrostou, Kobold rozhodne, že Mladší se stane sochařem: „Uděláš mi na vlas stejný sochy, jako stojí tamhle na mostě. Ale tyhle se drolit nebudou. A nikdo mi nic zakazovat taky nebude. Budou to jen moje sochy.“⁷⁷ Staršího zase pošle k námořnictvu.

Kobold začne Hella podvádět a domů si vodí mladou milenkou: „Kobold se upne na rtuťovitou cikánečku. Zamilovaný si ji vodí k řece. Cikánečka mluví jako babička, Koboldova matka. Kobold si ji přivede ke stolu. Hella je musí obsluhovat.“⁷⁸ Cikánečka brzy čeká Koboldovo dítě, načež Kobolda přestane zajímat: „Je přítěží, tmavou ropuchu už vidět nechce. Porozhlíží se po jiných žabkách.“⁷⁹ Zato Hella cikánečce v těhotenství pomáhá, krmí ji a šatí, dokonce si chce narozenou holčičku jménem Justýna adoptovat.

Kobold se dceři Juditě snaží dohodit chlapce z práce Jordána. Dcera o něj nestojí, a tak se vdá za zestárlého doktora Broda a odjede do Ameriky, kde začne působit jako učitelka plavání. V Americe se vdá a má dceru, ale brzy rodinu opustí. Dozvídá se tam o smrti Helly a Kobolda. Hella se měla utopit při projížděce loďkou a Kobold spadl do čističky vod. Dcera tomu však nevěří, neboť Hella už dávno plavby loďkou neabsolvovala a Kobold by do čističky nikdy nespádl.

4.3. DĚJ – *Přebytky lidí. O vodě.*

Hrobník Krvepolský připravuje tělo zesnulé doktorky Gity Lauschmannové na pohřeb. Její rodina si přeje, aby byla Gita oblečena do nových šatů a obuta do nových bot. Krvepolský šaty i boty ukradne a anonymně je daruje Justýně, kterou bezmezně tajně miluje. Justýna si však myslí, že dárky dostala od svého milence Harolda. Protože k dárkům je přiložena milostná báseň, Justýna nabude dojmu, že jí Harold miluje, a začne k němu být něžná. Jeho to však vyděsí a začne se jí vyhýbat.

⁷⁷ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 100. (Přebytky něhy)

⁷⁸ Tamtéž. S. 167. (Přebytky něhy)

⁷⁹ Tamtéž. S. 176. (Přebytky něhy)

Justýna žije s devíti dětmi v obrovské bídě. Děti například nosí rozbité bačkory, školní tašky mají slepené lepidlem a dělí se o jeden zubní kartáček. Doma je pravidelně navštěvuje úřednice ze sociálního úřadu. Justýna žádá o navýšení dávek, ale úřad jí nechce vyhovět. Místo navýšení jsou Justýně dávky odebrány úplně, protože její děti nemají pravidelnou školní docházku.

Hrobník Krvepolský postupně rozprodává porcelánovou sbírku své zesnulé matky a utrženými penězi buďto obdarovává Justýnu, nebo je spoří na svou vkladní knížku. Dary i peněžní výpomoc nechává po nocích ležet na prahu Justýnina domu po celé tři měsíce. Ona si stále myslí, že tajemným donátorem je Harold.

Jedno z Justýniných dětí, nejmladší dcera Bobulka, slaví narozeniny. Zatímco Krvepolský chystá oslavu, nakupuje dárky a občerstvení, Justýna se vydává na sociální úřad ve víře, že zde potká Harolda. Sociální pracovnice Bohdalová jí však oznamuje, že Harold již na úřadě nepracuje a že se úřad rozhodl odebrat jí děti: „Nic neříká, pro vyvolené zbude neštěstí vždycky dost.“⁸⁰

Potom co Justýna Krvepolskému řekne, že jí chtějí odebrat děti, hrobník se rozhodne požádat ji o ruku. Nejprve nechá na jejím prahu ležet všechny své úspory. Když jí chce druhý den požádat o ruku, do pohřebního ústavu přijdou vyšetřovatelé a zatknou jej za okrádání mrtvých.

Justýna si již představuje hezkou budoucnost, kterou jí a dětem zajistí darované peníze. V noci však pětice mladých výtržníků podpálí Justýnin dům. Při předchozím pokusu je Krvepolský zastavil, tentokrát však pobývá ve vězení, a tak Justýna i s dětmi v domě uhoří.

4.4. POSTAVY – *Přebytky něhy. O vodě.*

Jednou z hlavních postav je Michael Kobold. Po svém otci zdědil lásku ke kamenným sochám, které má raději než lidi. Věří, že svou péčí sochám pomáhá, ale ve skutečnosti jim spíše škodí, a proto je mu také brzy přístup na Karlův most zakázán. Kobold je přísný otec a krutý manžel. Svou ženu Helle drží zavřenou doma a ji i své děti psychicky i fyzicky týrá. Slovy Evy Škamlové: „Kobold je zákeřný surovec a tyran, udavač, později i vraždí, šíří kolem sebe zmar a zoufalství.“⁸¹ Přesto v sobě má nějaký prvek, který Helle nedovolí od něj odejít. Navenek si rád hraje na spořádanou rodinu a na své okolí působí velmi pozitivně: „[...] byl okouzlující, byl vůdce, byl čitelný, byl úspěšný, věděl, co chtějí druzí slyšet.“⁸² Má vřelý vztah k vodě, a jelikož voda nestárne, stejně tak on odmítá stárnout, proto si domů vodí

⁸⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 73. (Přebytky lidí)

⁸¹ ŠKAMLOVÁ, Eva. Hlasy ze dna Vltavy. *Tvar*. 2011, **2011**(17), 2.

⁸² DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 170. (Přebytky lidí)

milenky. Jeho dcera, která je zároveň vypravěčkou příběhu, o něm smýšlí takto: „Dodnes nevím, kdo se vlastně utopil. Jestli můj otec Michael Kobold. Nebo socha toho svatého. Čí duše to vlastně klesla ke dnu.“⁸³

Hella je nejprve sedmnáctiletá dívka z lepší židovsko-německé rodiny žijící v Praze. Aniž by to tušila, je zaslíbená postaršímu doktoru Brodovi. Zamiluje se do Kobolda, čeká s ním dítě a přes odpor rodičů se stane jeho ženou. Její život se točí kolem vaření a praní. Přestože ji i děti Kobold týrá, je Hella přesvědčena o tom, že ji chrání a miluje, a nedokáže se od něj odpoutat. Touto pasivitou se však i ona podílí na jeho týrání. Ve svém dřívějším životě měla ráda knihy, ale Kobold jí je vedle dalších věcí zakazuje, tak začne psát vlastní texty, které jí pomáhají udržet se při životě.

Hella a Kobold spolu mají tři děti, nejstarší dceru Juditu a dvojčata Staršího a Mladšího. O synech se nikdy nemluví vlastními jmény a Judita sama o sobě uvažuje následovně: „Moje jméno je mi neznámé, žiju doposud v pocitu nepojmenovatelnosti.“⁸⁴ Judita je zároveň vypravěčkou celého příběhu, který podává již ve svých vzpomínkách jako starší žena: „Narozena proto, abych svědčila, když nikdo o svědky nestojí. Narozena proto, aby se ve mně slily příběhy.“⁸⁵

O Koboldových rodičích se čtenář dozvídá z textu. Matka byla dcerou mlynáře a vysmívala se cizímu mlčenlivému muži, který k nim do města přišel za prací. Tento muž, Koboldův otec, si na ní počkal v lese, přepadl, potopil do potoka a přidušenou znásilnil. Později se dobrovolně utopil v řece. Koboldova matka žije se svým synem a jeho novou rodinou. Zatímco svého syna bezmezně miluje a vždy za ním stojí, vůči Helle a dětem je zlá: „Na kmitající jehlice nabodává oka, na kmitající slova nabodává Hellu. Babička.“⁸⁶

Doktor Brod je posedlý Hellou, čeká na její osmnáctiny, kdy ji bude smět požádat o ruku. Soukromě doučuje a spí se všemi svými žačkami, aby byl dokonale připraven pro Hellu. Je galantní a inteligentní. Přestože jej Hella odmítne a dá přednost Koboldovi, snaží se jí i nadále pomáhat.

Realitní makléřka, „slečna Conan“, která pomáhá Koboldově dospělé dceři najít byt v Praze, je mladá slečna, která netouží po rodině, protože je finanční zátěží, a chce si jen užívat život, dokud je mladá. Má poměr se svým starším šéfem.

⁸³ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 23. (Přebytky lidí)

⁸⁴ Tamtéž. S. 216. (Přebytky lidí)

⁸⁵ Tamtéž. S. 90. (Přebytky lidí)

⁸⁶ Tamtéž. S. 68. (Přebytky lidí)

4.5. POSTAVY – *Přebytky lidí. O ohni.*

Ústřední hrdinkou je krásná Justýna, Koboldova nevlastní dcera, která vzešla ze vztahu s cikánečkou. O svém otci neví nic, než že se jmenoval Kobold, avšak věří, že je naživu, a kdyby jej našla, určitě by jí pomohl. Její manžel zemřel na těžkou cukrovku a nechal ji samotnou s devíti dětmi. Žije ve velké chudobě a sociální úřady jí odmítají pomoci. Ona to dává za vinu svému cikánskému původu: „Vždycky pro vás budu problematická rodina. Ať udělám cokoliv.“⁸⁷

Justýnin soused, hrobník a kníže v jedné osobě Krvepolský, je koktavý prostřáček s ošklivě mokvajícími záněty na kotnících. Vedle hudby a poezie také tajně miluje Justýnu, kterou často za záclonou svého bytu pozoruje.

Harold je vedoucí sociální úřadu. Justýně finančně vypomáhá a ona se mu za to odvděčuje sexem. Když zjistí, že se do něj Justýna zamilovala, opustí jí.

Vedlejší postavy tvoří paní Muchová, která pracuje v kanceláři pohřebního ústavu, šéf pohřebního ústavu Josífek Freud a sociální pracovnice Bohdalová a Milerádová.

4.6. VYPRAVĚČ – *Přebytky něhy. O vodě.*

Příběh je vyprávěn z perspektivy jedné postavy, Koboldovi dcery Judity–Julie (Judita si utváří imaginární já Julii, které jí pomáhá zvládat obtížné situace). Mísí se vyprávění, kdy je Judita ještě dítě, s vyprávěním, které podává již jako dospělá žena, která se po smrti rodičů vrací z Ameriky do Prahy, aby zde našla byt, ve kterém vyrůstala její matka Hella. U dětského vyprávění převažuje naivita, dívka se snaží omlouvat otcovu a matčinu neschopnost žít společně. Dospělá vypravěčka je pak kritičtější a omluvy vystřídají výčitky, které jsou adresovány především matce.⁸⁸

Příběh je tvořen z velké míry nelineárně uspořádanými vzpomínkami na Kobolda, Hellu, babičku, bratry, dětství a život s rodinou. Ty se mísí s vypravěččinou současností, ve které dominuje především postava realitní makléřky a sumarizace vlastního dosavadního života.

V některých retrospektivních situacích je uplatněna strategie nezaujatého erformálního vypravěče, který stojí vně příběhu.

⁸⁷ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 54. (Přebytky lidí)

⁸⁸ DANIELKOVÁ, Pavla. *Kobold jako čtenářská zkušenost* [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/122400/?lang=en>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra české literatury. Vedoucí práce PhDr. Josef Peterka, CSc. S. 18.

4.7. VYPRAVĚČ – *Přebytky lidí. O ohni.*

V této části se angažují dva různí vypravěči. Jedním z nich je prostřáček Krvepolský, který je zároveň jednou z hlavních postav. Jeho vyprávění je podáno v ich-formě. Druhý vypravěč stojí vně příběhu a promlouvá v er-formě. Často se zde popisují tytéž situace ze dvou různých perspektiv.

4.8. ČASOPROSTOR – *Přebytky něhy. O vodě.*

Přebytky něhy. O vodě se odehrávají v Praze. Ačkoliv pojmenování Vltavy nebo Karlova mostu není explicitně vyjádřeno, jejich přítomnost je zřejmá. Pro Karlův most se zde objevuje typická sochařská výzdoba. Jak ve své recenzi uvádí Eva Škamlová, právě Vltava a Karlův most podmiňují životy jednotlivých postav.⁸⁹ Praha je zde líčena spíše v negativním světle: „[...] v tomto městě se dají všichni koupit. Náruč města není vlídná. Stahují se sem. Koboldové.“⁹⁰

Z hlediska období se příběh odehrává v období druhé světové války: „Nad městem hučí, v útrokách města prskají draci, plivou oheň. Kobold má strach. O své sochy. Aby je v posledních dnech války nerozstříleli.“⁹¹

4.9. ČASOPROSTOR – *Přebytky lidí. O ohni.*

V této části není prostor přímo definován. Jednotlivé indicie napovídají, že se nejspíše jedná o menší město přilehlé ku Praze. Nachází se zde školka, úřad a větší obchod. Hrobník Krvepolský každý den dojíždí vlakem do Prahy za prací. Je jisté, že se jedná právě o Prahu, protože jeho sousedka se vždy po jeho příchodu domů ptá: „Jak bylo v Praze? Blaze?“

Z hlediska času příběhu je jisté, že se jedná o současnost. Jednak proto, že hlavní hrdinkou je Koboldova dospělá nevlastní dcera Justýna, která se narodila na konci části *Přebytky něhy. O vodě* a také proto, že se zde na začátku odehrává pohřeb Gity Lauschmannové, hlavní postavy předchozího románu, o níž čtenář ví, že zemřela v roce 2005.

4.10. RECEPCE DÍLA

V literárním periodiku *Tvar* se objevují hned dvě recenze. Autorkou jedné z nich, nazvané *Hlasy ze dna Vltavy*, je Eva Škamlová. Ve své recenzi si všímá charakterů jednotlivých postav (ostatně v podkapitole o postavách je k recenzi hojně odkazováno). Dále uvádí, že: „Téměř vše, co se v románě děje, je zároveň

⁸⁹ŠKAMLOVÁ, Eva. *Hlasy ze dna Vltavy*. *Tvar*. 2011, **2011**(17), 2.

⁹⁰DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 23. (Přebytky něhy)

⁹¹Tamtéž. S. 59. (Přebytky něhy)

podobnostvím.⁹² Zdůrazňuje, že autorka se vyhýbá obvyklým pojmenováním a text je až přehlčen metaforami, symbolikou a obrazy. Podle ní je tato zdobnost křečovitá a může mít za následek zastínění jednoho z hlavních motivů románu, kterým je úděl člověka stát se obětí zla.⁹³

Druhým recenzentem Tvaru byl Lukáš Prokop. Podle Prokopa chtěla autorka vytvořit dílo, v němž by přesně pojmenovala zlo. Část knihy *Přebytky něhy. O vodě* přirovnává k baladě Karla Jaromíra Erbena *Vodník*, přičemž postava vodníka je zde tyranský otec a manžel Michael Kobold. Do střetu se dostává láska a pasivita s ubližováním. Ubližování zde není reprezentováno pouze v podobě domácího násilí, ale představuje se také jako válečný a poválečný útlak společnosti. V části *Přebytky lidí. O ohni* se pak tematizuje především opovrhování většinové společnosti menšinami (romská rodina, člověk s mentálním postižením). Tuto část Prokop hodnotí jako silnější, zejména díky určité úspornosti, která v první části chybí. „Nakládání s rytmem, apoziční vrstvení metaforických přirovnání zní po delší době uměle a mudrlantsky, prozrazuje mimořádnou dychtivost po tom, aby každá jednotlivost působila neotřele. Čtenář jako by byl málem konfrontován s písčícím automatem, epizody se přidávají jako polínka, kterými někdo soustavně přikládá – tím se dojem samozřejmě natolik zesílí, že se text stane protivně dotěrným.“⁹⁴

Pro periodikum Reflex napsala recenzi Kateřina Kadlecová. K tématu románu říká, že se zabývá „všednodenními fašisty skrývanými (a hýčkanými) v nás. Čteme o nich denně, setkáváme je, žijeme s nimi. Jsme to my.“⁹⁵ Ve své recenzi si povšimla zajímavého faktu, a sice že jméno Harold (vedoucí sociálního úřadu, který má svým způsobem Justýnin osud ve svých rukou) se rýmuje se jménem Kobold. Harold má podle Kadlecové nahradit roli nepoznaného otce. Kadlecová oceňuje především autorčino osobité zacházení s jazykem. Přiznává, že čtení není nejsnazší, ale pokud se čtenář do příběhu ponoří, nabízí se mu velmi silný a drásavý příběh.⁹⁶

Zbyněk Vlasák si ve své recenzi všímá kontrastu mezi postavami Kobolda a Helly: „Muž-únosce a žena-oběť. Silní v čele s Koboldem by bez slabých nepřežili. Potřebují se odreagovat, potřebují soutěžit a hlavně vyhrávat, potřebují ponižovat, manipulovat, ubližovat, potřebují konat, budovat. Jejich svět je přehledný, jasný, bez sebereflexe. Minulost začerstva vymazávají. Kobold je svého druhu totalita.“⁹⁷ Postavu Helly pak Vlasák vnímá jako slabého lidského jedince, který ani netouží zesílit. Juditu, dceru Kobolda a Helly, popisuje jako někoho, kdo vyrostl mezi silou a

⁹² ŠKAMLOVÁ, Eva. Hlasy ze dna Vltavy. *Tvar*. 2011, **2011**(17), 2.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ PROKOP, Lukáš. Kouř jako čtenářský zážitek. *Tvar*. 2011, **2011**(17), 2.

⁹⁵ KADLECOVÁ, Kateřina. Román ohně a vody. *Reflex*. 2011, **2011**(24), 60.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ VLASÁK, Zbyněk. Lépe jsme to neuměli. *Právo* [online]. 2011, 9. 6. 2011, 6 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/236057-nad-knihou-lepe-jsme-to-neumeli.html>

slabostí, a pokládá otázku, je-li schopna vymanit se této osnově života. Recenzent se také vyjadřuje k vedlejším postavám příběhu: „Píšu o slepém úhlu v očích sousedů a jejich sousedů a jejich sousedů, kteří vidí jen šťastnou rodinku – štíhlou paní Hellu a Kobolda jako tatínka, co dětem z okolí píská fotbalový zápas. Pláč, rány a hlad přes zed' ignorují.“⁹⁸

Pro Mladou frontu Dnes napsala recenzi Klára Kubičková. Jako ústřední téma románu vnímá domácí násilí, týrání žen a dětí. „Je to kniha o násilí, zoufalství, vodě, ohni, závislosti na lásce a bolesti, kniha bez naděje, kniha smrti, které předchází něco mnohem horšího. Život.“⁹⁹ Velmi kladně se recenzentka vyjadřuje o autorčině poetice: „Literárně je kniha dokonalá. Text teče jako řeka, která se znenadání dokáže změnit z poklidné stříbrné uklidňující hladiny ve smrtící temný bahnitý živel. Jak oheň, který hřeje a za vteřinu stravuje. Koboldu není formálně co vytknout.“¹⁰⁰

⁹⁸ VLASÁK, Zbyněk. Lépe jsme to neuměli. *Právo* [online]. 2011, 9. 6. 2011, 6 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/236057-nad-knihou-lepe-jsme-to-neumeli.html>

⁹⁹ KUBÍČKOVÁ, Klára. Příběhy o násilí, z nichž mrazí. *Mladá fronta DNES* [online]. 2011, 20. 5. 2011, 10 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ohlasy/kobold/pribehy-o-nasili-z-nichz-mrazi>

¹⁰⁰ Tamtéž.

5. VZÁJEMNÁ KOMPARACE DĚL

Pro všechna tři díla je charakteristické téma nefunkčních mezilidských vztahů, zejména těch rodinných, tedy jakási krize současné rodiny. V románu *A já pořád kdo to tluče* je to patrné zejména na hlavní postavě Birgit, jejíž matka jí jako nechtěné dítě celý život odmítá a neposkytuje jí mateřskou lásku. Ke stejné situaci dochází v románu *Peníze od Hitlera*, v němž hlavní postava Gita Lauschmannová následkem toho, že přišla o své první dítě, nedokáže navázat kvalitní vztah se svojí dcerou a vnučkami: „Proč dcera nemohla nahradit první dítě, syna Rudolfa. I kdybych byla obklopena tisíci dalšími potomky, zela by mezi nimi lítostivá čern.“¹⁰¹ Svým chováním je od sebe snad záměrně odpuzuje a odhání. V *Koboldovi* je téma rodiny pak jedním z ústředních motivů. Despotický otec a manžel Michael Kobold týrá svou ženu a děti, přičemž jeho žena Hella v důsledku jakéhosi opojení a pocitu psychické závislosti na něm není schopna nijak zasáhnout, a tak se svou pasivitou spolupodílí na trýznění. Naproti tomu láskyplná matka devíti dětí Justýna je důkazem toho, že samotná láska v rodině vždycky nemusí znamenat dost, jestliže rodina postrádá finanční prostředky a ocitá se na úplné sociální periferii společnosti.

Absence rodičovské lásky však zákonitě musí mít dopad na psychiku, a proto také Birgit má ve svém dospělém životě problém plnit sociální roli manželky a matky a udržet si tak funkční rodinu. Její vztah s manželem Adamem se po nedlouhé době rozpadá a její dvě děti si bere do adoptivní péče její sestra Johanka. Podobně je tomu i u Koboldovy dcery Judity, která se sice při svém pobytu v Americe vdá a má dceru, ale netrvá dlouho a svou rodinu dobrovolně opouští. Koloběh se opakuje.

Z hlediska rodinných vztahů je ještě propojena hlavní postava Birgit z románu *A já pořád kdo to tluče* s postavou Justýny z románu *Kobold*. Obě tyto ženy marně pátrají po identitě svého nepoznaného otce. Podobný pojící prvek mají postavy Birgit a Michaela Kobolda, oba jsou totiž potomky aktu znásilnění. Povšimnout si lze také sourozeneckého kontrastu mezi sestrami Birgit a Johankou z *A já pořád kdo to tluče* a bratry Starším a Mladším z *Kobolda*. Zatímco Johanka představuje ideál dcery, sestry, ženy a matky, Birgit je jejím naprostým protipólem. Stejně tak bratři Starší a Mladší přes skutečnost, že jsou dvojčaty, se od sebe naprosto liší – jeden je pomalejší, druhý rychlejší, jeden hraje fotbal, druhý maluje. Podobnost lze vidět také v rodinném základu Gity Lauschmannové a Helly, obě ženy pocházejí z česko-německých židovských poměrů.

Pojícím prvkem pro tři hlavní hrdinky – Birgit, Gitu a Hellu, je jejich záliba v psaní. Všechny tři prostřednictvím psaní a vytváření vlastních textů utíkají mimo

¹⁰¹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2. S. 154.

realitu, vytvářejí si vlastní svět, ve kterém se před tím skutečným mohou skrývat. Zároveň je pro ně psaní jakési pouto, které je udržuje v reálném životě. Konečně utváření si vlastní reality je také motiv, který se v dílech opakuje: „Člověk se musí rozhodnout. Jestli se přizpůsobí světu. Nebo si vybuduje svůj svět.“¹⁰²

V předchozím textu již bylo zmíněno, že některé situace se napříč jednotlivými texty opakují a jsou vždy podány z pohledu odlišné postavy. Jako příklad lze uvést situaci, kdy se Birgit a Krvepolský poprvé setkávají v tramvaji, nebo situaci, kdy Gita Lauschmannová mává dramaturgyni Klamové.

V *souřadnicích mnohosti* Michaela Bečková jako tematické okruhy charakteristické pro tvorbu Denemarkové jmenuje problematiku kolektivní i individuální paměti a reflexi současné společnosti. „Důsledky střetávání emotivního a racionálního v člověku jsou pak jedním z dílčích témat, jimiž se Denemarková opakovaně zabývá i ve svých prózách.“¹⁰³

Podobnosti mohou být spatřovány také ve formální podobě jednotlivých děl. Tyto společné rysy potvrzují autorčin osobitý styl. Autorka ve svých textech využívá spisovný jazyk, který však velmi často stojí v kontrastu s obecnou češtinou, která je uplatněna v přímé řeči v promluvách postav. Nešetří expresivními výrazy ani vulgarismy. Typické je užití germanismů, které se často objevují buď v podobě celých větných celků, nebo jako samostatně stojící slova. Charakteristický umělecký prostředek, který je pro Denemarkovou příznačný, je hojné užití metafor a metaforických přirovnání. Eva Škamlová ve své recenzi uvádí: „[...] autorka jako by se ostýchala napsat běžnou větu, použít obvyklá pojmenování.“¹⁰⁴

Typická je také symbolika jmen postav. U Michaela Kobolda tato symbolika vyplývá z explicitního vysvětlení přímo v textu. V románu *A já pořád kdo to tluče* se objevuje herečka Miriam Krásová, což má zřejmě odkazovat k její fyzické podobě. V *Peněžích od Hitlera* je to zase porodní bába Drbavá jakožto pomlouvačná a závistivá ženská. Také jméno hlavní hrdinky Gita Lauschmanová v sobě skrývá určitou symboliku. Slovo „laus“ v překladu z němčiny znamená veš, což odpovídá tomu, že s Gitou každý zachází se vší.¹⁰⁵

¹⁰² DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1. S. 171.

(Přebytky něhy)

¹⁰³ FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7. S. 499.

¹⁰⁴ ŠKAMLOVÁ, Eva. Hlasy ze dna Vltavy. *Tvar*. 2011, **2011**(17), 2.

¹⁰⁵ Magnesia Litera 2007. *Česká televize* [online]. 2007 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123133329-magnesia-litera-2007/>

ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská diplomová práce se zabývala románovou tvorbou Radky Denemarkové, konkrétně její volnou trilogií o 20. století střední Evropy, kterou tvoří tituly *A já pořád kdo to tluče* (2005); *Peníze od Hitlera* (2006) a *Kobold* (2011). Cílem práce byla literárněvědná analýza jednotlivých titulů a na základě této analýzy nastínění celkové poetiky prozaického díla Radky Denemarkové, která se odrazila ve vzájemné komparaci jednotlivých děl.

Práce nejprve seznámila s osobností spisovatelky Radky Denemarkové a představila její dosavadní literární dílo. V literárněvědné analýze titulů se práce zaměřila především na narativní rovinu děl a postupovala podle jednotného modelu. Tituly byly nejprve stručně představeny a obecněji charakterizovány. Analýzou se práce zabývala nejprve z hlediska kompozice a jazykové roviny textu. V dalším oddíle popsala děj. Dále pozornost věnovala postavám, vypravěči a časoprostoru. U titulu *Kobold*, který obsahuje dva samostatné příběhy, byly tyto tři oddíly ještě rozlišeny samostatně pro obě oddělené části knihy. Poslední oddíl přinesl soudobou reflexi a recepci jednotlivých děl.

V závěrečné části práce přistoupila k souhrnné komparaci děl. Komparace, ve které se odrazily četné společné rysy pro poetiku Radky Denemarkové, si povšimla jak stránky obsahové, tak formální.

Pro Denemarkovou je typické užití velmi osobitého jazyka. Používá spisovný jazyk, ale v promluvách postav se objevuje obecná čeština a nezřídka vulgarismy. Hojně využívá metafory, expresivitu a obraznost, v textech se objevují germanismy, často se opakují slova či celé větné celky, pracuje s básničkami a rýmem. S výjimkou *Kobolda* je text dělen do kapitol a jednotlivých oddílů. Text je tvořen kratšími odstavci a rovněž větné celky bývají spíše stručné. Časté je užití nominálních vět, vedlejší věty bývají odděleny tečkou.

Dějová posloupnost je nelineární a časté je užití retrospektivy. Některé postavy se v jednotlivých titulech objevují opakovaně. Vybraná situace pak bývá v různých dílech popsána z pohledů dvou různých postav. Z hlediska narativní kategorie vypravěče Denemarková s oblibou využívá střídání homodiegetického vypravěče v ich-formě s vypravěčem heterodiegetickým v er-formě.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Aneta Michalcová

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky

Filozofické fakulty

Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Románová trilogie Radky Denemarkové

Jméno vedoucího diplomové práce: Doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Počet znaků: 84 605

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 31

Klíčová slova: česká literatura; Radka Denemarková; románová tvorba; analýza literárního díla; *A já pořád kdo to tluče*; *Peníze od Hitlera*; *Kobold*

Anotace diplomové práce: Tato bakalářská diplomová práce se věnuje analýze románové tvorby Radky Denemarkové. Konkrétně se zabývá volnou románovou trilogií o 20. století střední Evropy, která obsahuje tituly *A já pořád kdo to tluče*; *Peníze od Hitlera* a *Kobold*. Jednotlivá díla jsou nejprve stručně představena a dále podrobněji charakterizována a nahlížena z perspektivy kompozice a jazykové roviny textu. Dále je pozornost věnována ději, postavám, vypravěči a časoprostoru. Opomíjena není ani soudobá recepce jednotlivých děl. Po analýze jednotlivých děl následuje souhrnná komparace vybraných románů. Součástí práce je také kapitola o životě a díle spisovatelky.

RESUMÉ

This Bachelor's Diploma Thesis deals with the interpretations and literary-scientific analysis of novels by Radka Denemarková, one of the most acclaimed Czech writers at present. The Bachelor's Thesis works with her trilogy of novels about Central Europe in the Twentieth Century. This trilogy includes the novels *A já pořád kdo to tluče* (2005); *Peníze od Hitlera* (2006) and *Kobold* (2011). The main aim of my thesis was to introduce and to characterize the style of writing in Radka Denemarková's novels through literary-scientific analysis and subsequently compare the mentioned novels in the final part of the thesis.

The Bachelor's Thesis has three parts. In the first part the thesis introduces the personality of the writer Radka Denemarková, her life and her existing body of literary work. The second part was dealt of analysis individual novels in separate chapters. The analysis at first introduced the concrete novel in general with interested in the main topic of the novel. It then deals with the composition and language style of the novels. From literary categories point of the view, the analysis deals with the story, characters, narrators and time and space of the novels. Because it is important for a novel to be accepted, the thesis concludes with the reception the novels received by the literary society and the readers with some reviews of the mentioned books. In the third and final part of the thesis the novels were compared and reviewed for the same or similar features that would reflect the overall style of the writer Radka Denemarková.

The use of a specific language style is typical for the above-mentioned novels. In all the novels general Czech language, vulgarism, Germanism, linguistic expressions, metaphors poetry and rhyme and frequent repetition of words or sentences are all apparent. The novels are made up of short paragraphs and sentences.

The story takes place not linearly and often is used retrospectively. Some literary characters appear repeatedly in the novels. From a narrator's point of view, the writer often uses the alternation of the homodiegetic and heterodiegetic narrator.

POUŽITÁ LITERATURA

Primární literatura:

DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tuče: (temná komedie)*. Praha: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5.

DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-506-1.

DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: (letní mozaika)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2.

Sekundární literatura:

CIMALOVÁ, Kristýna. *Styl prózy Radky Denemarkové* [online]. Brno, 2014 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/j2a7z/Plny_text_prace.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. Vedoucí práce Mgr. Jan Tlustý, Ph.D.

CINGER, František. Radka Denemarková: Zamindrákovaní si vždy najdou oběti. In: Novinky.cz [online]. 2007, 26. dubna 2007 [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/113979-radka-denemarkova-zamindrakovani-si-vzdy-najdou-obeti.html>

ČEŇKOVÁ, Jana. A já pořád kdo to tuče – a on (d'ábel) na obruče.... *HOST*. 2005, **XXI**(7), 70–71.

DANIELKOVÁ, Pavla. *Kobold jako čtenářská zkušenost* [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/122400/?lang=en>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra české literatury. Vedoucí práce PhDr. Josef Peterka, CSc.

DERDOWSKA, Joana. O obtížných dějinách – vznětlivě nebo umírněně?. *iLiteratura.cz* [online]. [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/19551/denemarkova-radka-penize-od-hitlera>

FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.

FIALOVÁ-ŠPORKOVÁ, Alena. Méně by bylo více. *Tvar: literární občasník*. 2006, **2006**(18)

HAMAN, Aleš. Život jako krimi. *Tvar: literární občasník*. 2006, **2006**(18)

HORÁK, Ondřej. Minulost se zjevuje v divadelních kulisách. *Lidové noviny*. 2005, 20.

- HORÁK, Ondřej. Posílám nějaké peníze, s úctou Hitler. *Lidové noviny*. 2006, **2006**.
- KADLECOVÁ, Kateřina. Román ohně a vody. *Reflex*. 2011, **2011**(24), 60.
- KUBÍČKOVÁ, Klára. Příběhy o násilí, z nichž mrazí. *Mladá fronta DNES* [online]. 2011, 20. 5. 2011, 10 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ohlasy/kobold/pribehy-o-nasili-z-nichz-mrazi>
- LOJÍN, Jiří. Radka Denemarková: „Mám ráda vlaštovky“. *VašeLiteratura.cz* [online]. 28. 2. 2013 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/2922-rozhovor-s-radkou-denemarkovou>
- LOJÍN, Jiří. Na pokraji geniality a šílenství. *VašeLiteratura.cz* [online]. 12. 2. 2013 [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/pro-dospele/2844-a-ja-porad-kdo-to-tluce>
- Magnesia Litera 2007. *Česká televize* [online]. 2007 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123133329-magnesia-litera-2007/>
- MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-5054-0.
- MAREŠOVÁ, Milena. Román o nenávisti a zrazená hrdinka. *Český rozhlas* [online]. 2006 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ohlasy/penize-od-hitlera/roman-o-nenavisti-a-zrazena-hrdinka>
- Nakladatelství HOST* [online]. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/>
- Pražský literární dům* [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://www.literarnidum.cz/>
- PROKOP, Lukáš. Kouř jako čtenářský zážitek. *Tvar*. 2011, 2011(17), 2.
- Radka Denemarková* [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://denemarkova.cz/>
- RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. ISBN 80-7294-004-x.
- Slovník české literatury po roce 1945* [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>
- ŠÍCHA, Jan. Štvanice jako způsob života. *Literární noviny*. 2005, **16/2005**(14), 11.
- ŠKAMLOVÁ, Eva. Hlasy ze dna Vltavy. *Tvar*. 2011, 2011(17), 2.
- ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Kobold Radky Denemarkové je román o totalitě, kterou neumíme setřást [online]. 2011 [cit. 2016-06-17] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/kobold-radky-denemarkove-je-roman-o-totalite-ktou-umime-setrast>

TRÁVNÍČEK, Jiří. V této knize se toho sešlo nějak moc. *HOST*. 2005, **XXI**(7), 11 – 12.

VLASÁK, Zbyněk. Lépe jsme to neuměli. *Právo* [online]. 2011, 9. 6. 2011, 6 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/236057-nad-knihou-lepe-jsme-to-neumeli.html>

SEZNAM POUŽITÝCH PŘÍLOH

Příloha 1 – fotografie Radky Denemarkové

Příloha 2 – *A já pořád kdo to tuče* – obálka a ukázka z knihy

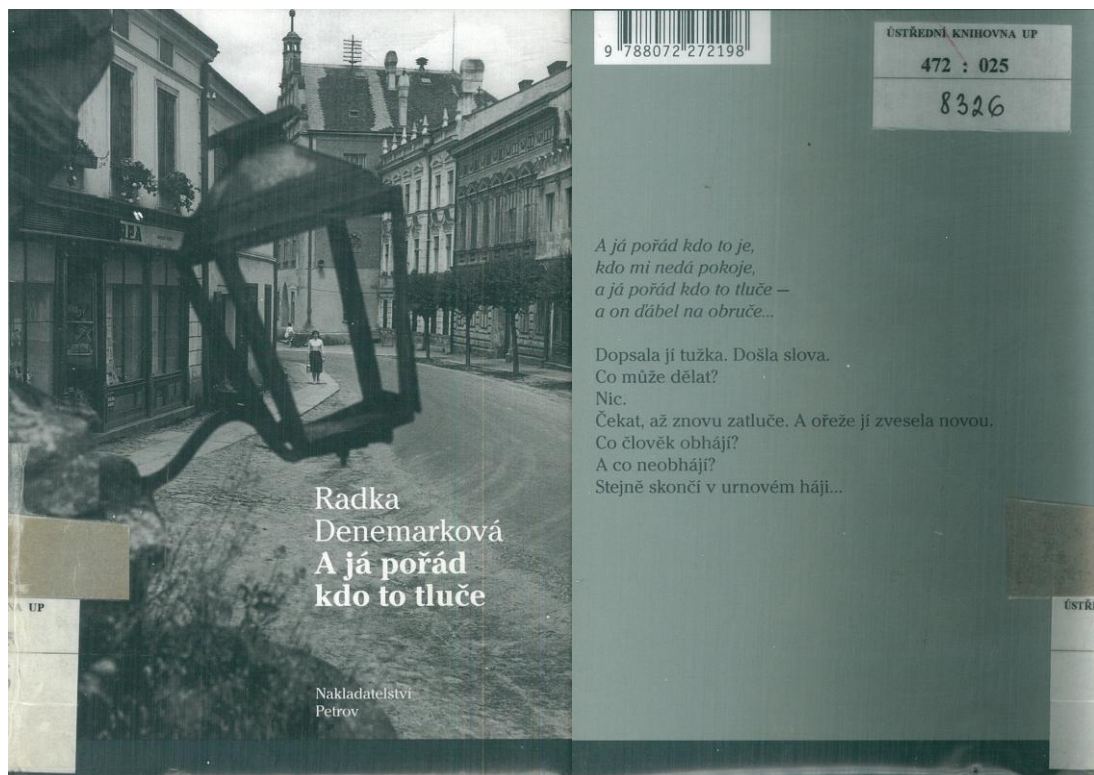
Příloha 3 – *Peníze od Hitlera* – obálka a ukázka z knihy

Příloha 4 – *Kobold* – obálka a ukázka z knihy

Příloha 1 – fotografie Radky Denemarkové

foto: Vojtěch Havlík

ÚNOR

*A já pořád kdo to je,
kdo mi nedá pokoje,
a já pořád kdo to tuče –
a on ďábel na obruče...*

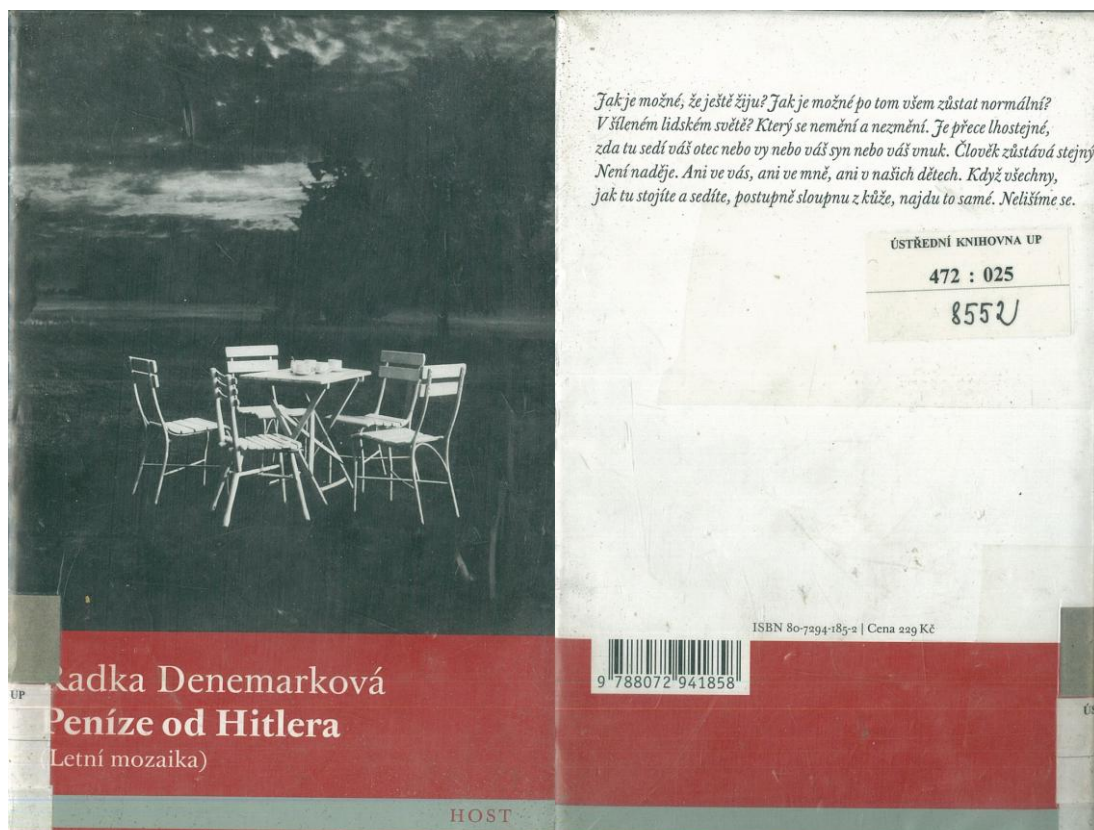
„Chci vědět, co dělal tvůj otec, muž jménem Ralf, za války.“

Miriam Krásová, jediná hostující a nepochybně talentovaná herečka, vědomá si svých kvalit a nikdy nepochybující, odřikávala svou repliku. Odsekala ta slova a Buch mlčel. Těžce dýchal. Trapné ticho rozřezával jen jeho chrčivý dech. Krásová se neovládla.

„Já teda nevím, ale neměla bych ho provokovat trochu víc? Stoupnout si třeba sem a blížít se z druhé strany? A takhle jednoduše, lhostejně vyslovený... Ten otazník bych do textu rozhodně vrátila. Můžu to přece zkusit i jinak, dát důraz na tvůj a...“

„Vyslovujte to tak, jak jsme se domluvili! A nehýbejte se tam, kde jsme se domluvili!“

Krásová zvedla obočí a s gestem uražené bohyně rozkolébala boky směrem k inspicientce. Buch se nepohnul. Od začátku zkoušek se prostorem rozléhal jenom jeho hlas, proplétal se do provazíště, přeskakoval k inspicientce, nesmlouvavě vnikal do herečkových

Návrat druhý (léto 2005)

Držet čas v zubech

Paní doktorka Lauschmannová odhodí inkoustové pero; to se odkutálí na podlahu.

Z dlaně vytvoří mističku, přidrží ji pod levou rukou. Taktó opatrně vstane a taktó dobelhá do koupelny. Na bílém listu modrého sešitu, listu, který je do jedné třetiny poset písny, dosychají tři čerstvé kapky krve.

Vrátí se, stoupne k oknu, usměje se do okenní tabulky. Koupe se ve vzpomínkách, jako by se udály tady a teď. Prožitky vnímané nervní šestnáctiletou Gitou loví slovy šestasedmdesátileté ženy.

A je v tom nějaký rozdíl?

Vyzobává puklický návrat. Štastné proluky přehlíží. I ty byly poznamenané, zmazané. Vynírává třísku, která zarostla do kůže. Zdravé maso vnechává. Zbaví se třísky tím, že ji popíše, slova přežvýká, vyplivne do koše. Dávna minulost je scelená, nedávna se drobí, přítomnost se rozpadá úplně. Z drolivých cihel přítomnosti sama zeď nepostaví, přichvátat musejí jiní.

Paní Lauschmannová se zadívá z okna. Na chodníku stojí její vrstevnice, drobná, křehká Klamová, která pracuje v protějším divadle; loučí se s jakousi směšně zhasrošenou ženou. Klamová zdvihne oči a zasekne se na okenním obraze; zdvihnou ruce, zamávají si.

Moje brzká klientka, pomyslí si paní Lauschmannová.

se. Zpívá pro oživlou sochu. Pro sochu se čtyřma rukama. Dvě se nehýbou. Dvě přehazují přes tuhá ramena purpurový plášť bez rukávů, kouzelníkův plášť. Sametový plášť pro krále, nejměle spícího Hellinou rukou. Flašinetář kvílí pro sochu se dvěma hlavami. Jedna strnulá, druhá kmitá. Odrhovačka nemá nekonečno slok. Flašinetář se bojí zmlknout a přetřhnout zaříkávadlo, řve ufnukanou melodii, omílá ji pro přízrak.

Preclickář s nůši na zádech, blíží se na kole, slápně do pedálů. „Co tu hulákáš jak na lesy, sklapi, příšero.“

Práští flašinetáře čepící. Flašinetář mumlá, bradou naznačuje směr. Čtyřruká bohyně. Preclickář se zmást nedá. Flašinetář do úst, ze kterých táhne kořalka, vrazí teplý slaný preclick. V tichu se zataví pohyb. Magie zázraku mizí, rozplývá se, rozsednuta všedním dnem.

K preclickáři seskočí oživlý stín. Mohutné mužské tělo. Vysvětluje, že nastal čas pro další zázračnou proměnu, chvalte pána, radujte se, těšte se na měkoučkou sladkovodní panenku, na každého se dostane. Handrkují se. Flašinetář zpívá, co chvíli rozkašlán preclickem. Prská slané drošky a rozemilá melodii napadř. Hlas se nese nad hladinou. Chodci osířeli v zneklidňujícím rozbřesku natahují krky. Žirafy zrychlí krok. V nevelkém srocení kdosi připomene loňské štedrodenní pozdvížení. Tragédii utonulých.

*kolkolem dokola
maji mě za vola
má paní zavolá*

Preclickář zavelí. Kolem Kobolda se stahuje neprodyšný půlkruh. Smyčka. Krok vzad, Kobold se vyhoupe k soše. Kymáci mlčenlivou v plášti. Buší do ní, pěští zkrvavené, jako by chtěl vyrazit z kamene duši. Vytáhne ze zádníků pilku, poklekně. Pokouší se podetnout sochu, ztuhlý kmen stromu. Zuby pilky drkotají, lámou se. Kov vrže, drolí se prach. Socha zakolísá. Kobold zrychlí pohyb, napíná svaly. Socha svatého Kryštofa, svatého Kristova